

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VI istungjärk.

131. koosolek.

26. märtsil 1931.

Sisu:

1. Päevakorra muutmine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. Eesti ja Läti sadamates minimaalsete sadamamaksude võtmise kohta käiva konventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.
4. ja 6. Läbirääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul.
5. Järgmise koosoleku määramine.
6. Sisupunkt 4. järg.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 17.24 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Päevakorra muutmine.

M. Martinson'i (põl) ettepanekul paigutatakse viimne päevakorra-punkt — läbirääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul — 2. punktiks.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. kalakauba väljaveo kontrolli seaduse rahaasjanduse komisjoni;
2. seaduse pensioniõiguslike isikute palgast kaheprotsendilise mahaarvutuse kohta pensionikapitali heaks rahaasjanduse komisjoni.

3. Eesti ja Läti sadamates minimaalsete sadamamaksude võtmise kohta käiva konventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Jaanis**.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

4. Läbirääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul.

Juhataja: Järjekorras on sõna rkl. Penno'l. Ühtlasi on ennast kirjutanud järjekorda rkl. J. Saar ja ta annab oma

sõnaõiguse edasi rkl. Penno'le, kui viimane üle 15 minuti juhtuks kõnelema.

R. Penno (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllumeeste kogude Riigikogu rühma esimees härra Tupits oma sõnavõtmisel luges õige tugevalt moraali meie rühmale, et meie oleme julgenud käsitada küsimusi, mis rkl. Laur oma erakorralises teadaandes ja hiljem Põllutööminister oma erakorralises teadaandes puudutanud. Muu seas märkis ta asjaolusid, mis tema arvates lubamatud, nagu näiteks opereerimine sellega, et Põllutööminister on ühtlasi ka ühe osahisuse juhatuseliige. Mina pean korduvalt veel tähendama sellele, et neid asjaolusid ei oleks meie mitte puudutanud, kui ametlikud dokumendid seda poleks tõendanud. Hiljem on selgunud, et need dokumendid ei olnud mitte täpsed seepärast, et osahisus ei ole seaduse nõudeid täitnud, ja vastavalt, kui etteheiteid teha, siis selle rühma esimees peaks kõige rohkem endale etteheiteid tegema. (Vahelhüüded. — Juhataja koputab haamriga.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei satu sugugi ärevusse rkl. Soots'i viisi, et jaatama või eitama hakata asjaolusid, mis iseenesest teada, ja arusaadav on, et nende küsimuste juurde ei maksa minna, need on kõrvalküsimused. (Vahelhüüed.) Kui tahate teada, siis olen ma õigustatud nagu iga teinegi kodanik oma varandusega seda tegema, mida ma otstarbekohaseks pean, ja seda ma ka teen. (Vahelhüüed.) Ei ole kahesugust mõõdupuud, härra kindral. (Vahelhüüded. — Juhataja koputab haamriga.) Härrad kogumehed on väga närveeritud millegipärast. Ma kõnelen küll rahulikult, ja minu väljendus ei ole sinna poole sihitud, et isearalist närvilikkust välja kutsuda.

Küll aga peame veel kord kordama, et see teguviis, kuidas arutatakse ja kuidas toimitakse üksikute ettevõtete juures, on küll vääriv, et seda veel kord kinni naelutada. Minul oli eile õhtul juhus Riigikogu koosolekul märkida, kui võrt kiiresti ja eriliselt tahetakse küsimusi... (Vahelhüüed.) Eelmisel Riigikogu koosolekul, kas eile või üleile, see ei ole tähtis... kui võrt püütakse neid küsimusi, mis meie oma erakorralises teadaandes puudutanud, erilise kiirusega arutada niisugustes kohtades, nagu seda on maatulundusenkogude, ja seda ei ole mitte ümber lükatud. Ma soovitsin härra Põllutööministrile

sellega tutvuneda. Põllutöoministri volinik on komisjoni esimees. Tema häälega on otsustatud küsimusi seal mitte käsitada. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui niisugustes küsimustes ei lubata majanduslikkude kalkultatsioonide kohta sõna võtta, või ei lubata nende küsimuste kohta andmeid küsida, siis peab küll ütleva, et siin on eriline tendents valitsemas. Lubatagu siis sellepärast teile, härrad kogumehed, tähendada, et meil on selle teguviisi juures, selle küsimuse arutamisel ja kaalumisel jäänud mulje, et teid on õige valusast kohast pistetud. Ja nüüd minupärast see shiirode lugu. Härra Põllutöominister on seletanud ja lõppude-lõpuks selgub, et see shiiro olemas on. Ega siis siin midagi iseäralikku ei ole, kui kellelgi shiiro on, aga meid paneb imestama iseäralik asjaajamise viis, kuidas tapamajade korraldamise küsimuses taheti asju arutada ja läbi viia. Edasi on karvupidi sisse kistud ka ajakirjanikud. Härra Tupits kõneles, et meil olevat inimesed ajakirjanikuna tegutsedes ajakirjanduse eetika vastu eksinud. Lubage tähendada, et erakond ei ole seotud ajakirjanikkudega ja üksikute inimestega. Kui väärnähted üksikute inimeste juures on esile tulnud... (V a h e l h ü ü e d.) võib olla inimesi, kes lehe juures töötavad täiesti iseseisvalt ja poliitilisest meelsusest ei kuulu sinna, sest meie näeme, et ajakirjanikud lähevad ühe lehe juurest teise. See on nende kutse, ja nad avaldavad oma mõtteid vabalt. Kui tõesti nende seas nii mõndagi juhtub, siis sellest teha suurt numbrit minu arvates kuidagi põhjendatud ei ole. Ei ole ka kuidagi arusaadav, mis sellel asjal tegemist on erakorralises teadaandes etteotud asjaoludega.

Edasi puudutas lugupeetud põllumeeste kogude juht üht teist küsimust, mis toodud „Rahva Sõnas“ ja „Kajas“ viiendal ja kuuendal novembril, see on maapanga juhatuse esimehe Lehtman'i ametisolekut Kommerts Pangas. Ja kui siis selle peale õiendus tuli, et tema kirjeldatud asjaolude ajal Kommerts Pangas tegev ei olnud, siis härra Tupits tähendas, et temal tõendus on, et härra Lehtman siiski sel ajal, kui kirjutus ilmus ja maapanga juhatuse esimehele õienduseks saadeti, seal tegev olnud. Lugupeetud Riigikogu liikmed, mina võin härra Tupitsale näidata ametliku dokumendi, mis välja antud Eesti Kommerts Panga vannutatud hooldajate poolt 21. veebruaril 1931, ja see dokument on ära kirjutatud, mis 29. septembril Eesti Kommerts Panga juhatusele saadeti, tähendab enne, kui need kirjutused lehes ilmunud. (V a h e l h ü ü e.) Kirjas Lehtman teatab, et tema ei saa nende kohuste täitmisele asuda seepärast, et Vabariigi Valitsus ei ole vabastanud teda

teistest ülesannetest. Minu arvates see küsimus ei kuulu siia, aga ma pidasin vajalikuks seda õiendada seepärast, et temal isiklikult õiendamise võimalus puudub. Tõesti sellel küsimusel on vähe ühendust selle küsimusega, mida erakorralises teadaandes puudutatud.

Samasugune lugu on ka ühe teise rkl. Tupitsa poolt väljatoodud küsimusega. Asi on karvupidi välja kistud selleks, et meeoleolu sünnitada. Härra Tupits mäletavasti ütles, et vaadake, kui tahate, võime kõnelda sellest, mis seltskonnas kõneldakse väikesest kontsessioonist. Mis seltskonnas kõik ei kõnelda! Seda aga edasi tuua, umbkaudu öelda, kellest seal kõneldakse, kes seal puudutatud!... See on juba suurim kahtlustus, kui opereeritakse umbkaudsete andmetega kui faktidega. (V a h e l h ü ü e.) Ma võin selle vastu, lugupeetud kogude rühma esimees, Teile tähendada, et millest ka seltskonnas kõneldakse. Hiljuti vabadusesõjalaste kongress mõistis hukka oma resolutsioonis niinimetatud poliitiliste direktorite kohad, ja kelle aeda need kivid kukuvad ka selle väikesest kontsessiooni ja mitmel muul puhul, võite väga hästi teada. Meie ei lasku nii madalale pinnale. Teie kistute selle kõne alla, mis kuskil kõneldakse. Kõneldakse väga palju, aga kas tuleb siis seda, mis kuskil kõneldud, mis sosistatud, edasi anda? Meie ei tohi Riigikogus opereerida sarnaste sosistatud andmetega. On teil kindlad andmed, tulge ja kõnelge neist, siis on võimalik avalikul arvamisel ja teistel, keda see puudutab ja kes kohapeal ei ole, andmed ümber lükata. Aga nii tulla ja kõnelda, et kõneldakse ja räägitakse. Räägitakse väga palju, vaadake, mis seltskonnas siis ei kõnelda! Niisuguste pisiasjade ümber keerlemisega püüavad põllumeeste kogude juhtivad inimesed kõrvale põigelda peaküsimusest — riigivõimu tarvitamisest teatud sihilikkusega, kiirusega nende ettevõtete juures, millest jutt. (V a h e l h ü ü e.) Teie ei saa olematuks teha, et teie Põllutöoministri ajal on üle viidud Põllutöoministeriumi üks osakond teie staabiga ühte majja. Teie ei saa olematuks teha, et Põllutöoministri korraldusel üle viiakse põllumajanduse nõuandjad. (V a h e l h ü ü e.) See ei ole kahtlustus, see on fakt, ja see on teie ajal tehtud. Teie ei saa seda olematuks teha. Teie tulete kõrvaliste asjaoludega ja arvate, et lööte sellega inimesed reast välja. Ma ütlen, isegi ajakirjanikkude seisusesse tungite. Mis see meisse puhtub?

Edasi ei saa teie olematuks teha neid fakte, mida ma olen käsitanud niihästi maatulundusekapitali nõukogu kui ka selle arutamise viisi kohta meie... (V a h e l h ü ü e.) See näitab seda sihilikkust, kuidas teie võimu juurde saades majan-

duslike ettevõtete mürdmisele lähete. Ja kui teie ette heidate, et majanduslike ettevõtete asjad Riigikogusse tuakse, siis ei jää teisel poolel midagi muud üle, kui ta peab need asjad siia tooma, sest meie ei valitse ja ei saa valitsusela taga teile öelda seda, mida vaja oleks. Teie ignoreerite seda, mida omal ajal heaks olete kiitnud. On öeldud, et praeguste valitsevate rühmade häältega nõuti teatud kavade esitamist rahaasjanduse komisjonile, et need seal oleksid teatavaks tehtud. Kuulutage asjad komisjonis kinniseks, arutage ja tehke, aga teie ei ole seda vajalikuks pidanud. Mida eile tunnistasite, olete täna maha salanud.

Edasi ka nende majanduslike ettevõtete siiatamine ei ole meie töö. Meie esitaja härra Laur puudutas küsimust ühe ettevõtte suhtes, see on piimandusenõuandjate üleviimist keskliidu juurde, ja on näidanud, kuivõrt tihedalt on see seotud ühe eksportööriga. Teised, teie kõnelejad, kiskusid terve rea teisi ettevõtteid üles ja on loomulik, et teile siis teisi vastu toodi. Nüüd kõneldakse, nagu oleks Riigikogu teinud majanduslike ettevõtete peakoosoleku, mis iseenesest päris halb on, aga kui teie piiri ei pea, siis ei ole midagi ette heita. (V a h e l h ü ü e.) Mis puutub neisse asjadesse, siis vaadake, nagu eile näidati, ma ei hakka kordama, kuidas Järvamaale riigi toetusel jaisev kodanik põlumeeste keskseltsi nõuandjana ringi käib ja volitusi hangib. Seda on varem tehtud, kui need kirjad, mis siin tsiteeriti. Aga teie ütlete, et teie olete selles mõttes valge leht, et teil ei ole midagi ühist niisugusesse ettevõttesse poliitilise keeru toomisega. See olevat ainuülesleidmine meil ja esmakordselt on tulnud meelde Noorte päevad, teie korraldate neid poliitilistena. Saadate välja kutsed keskkooliõpilastele koosolekule, kus Hariduse- ja sotsiaalminister pidi kõnelema. (V a h e l h ü ü e.) Nõnda teie tahtsite politiseerida noorsugu, kasvatada põlumeeste kogude vaimus. (V a h e l h ü ü e.) See minister oli sel ajal ülemus neile, ja kui saadetakse teade, et Hariduse- ja sotsiaalminister tuleb kõnelema, mis teie arvate, kas need noored inimesed, õpilased ja õpetajad, jäävad siis sinna tulemata? (V a h e l h ü ü e. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Meie teame hästi teie teguviise koolides ja mujal, kuidas koolist väljatulnud õpilastele kirjutatakse ette asuda poliitilisele kihutusetööle. Kui teie tulete ette heitma teistele, et teie ise olete valge leht, siis langevad need otsekohe teile endale tagasi.

Tagasi tulles peaküsimuse juurde, nimelt erakorralises teadaandes toodud asjaolude juurde, peab veel kord märkima: millegagi ei ole seda sihilikku, seda teata-

vat sihilikku talituseviisi ümber lükatud, millele tähelepanu juhitud erakorralises teadaandes. Ja opositsioonil on ülesanne sarnasel riigivõimu kõrvalekaldumise puhul sõna võtta ja sellele tähelepanu juhtida. Kui teie mineviku asju ette toote ja karvupidi siia kisute, mis sagedasti siia ei kuulu, siis praeguse valitsuse sammud, see iseäralik talituseviis on üksikute faktidega kindlaks tehtud, ja iga kodanik võib seda näha. (V a h e l h ü ü e.) See ei ole kahtlustamine, vaid faktide konstateerimine. Et see Põllutöoministeriumi osakond on teie majas, kas teie seda tahate nüüd eitada? Kas ka teine asjaolu pole fakt, et ei ole maatulundusekapitali nõukogus Põllutöoministeriumi asemik sõnagi lubanud selleks, et neid kavatsusi arutada? Kas teie olete seda suutnud ümber lükata? (V a h e l h ü ü e.)

Edasi siin näidati härra Kalbus'e poolt, kuivõrt õiguslikult on valitsus siin talitanud. Siin selgub, et valitsus võtab kavade vastu ja saadab need maatulundusekapitali nõukogule, seejuures endisi maatulundusekapitali nõukogu kavade mitte tagasi lükates, mitte vastuvõetavaks tunnustades, vaid omaltpoolt teeb kava. Ta ei protesteerinud endiste kavade vastu nagu kord ja kohus, vaid viib uued kavade sinna, ja seal, kui tahetakse seaduslikus korras arutada, pannakse sõrm peale. See on teie teguviis. Neid fakte teie ümber lükata ei saa.

Põllutöominister A. J ü r m a n : Ma tahaksin veel mõne asjaolu peale tähelepanu juhtida. See, nagu oleksin mina teatud sihilikusega — ma saan aru, sihilikusega mõne tapamaja vastu — talitanud, on täiesti ekslik. Kui ma kirja ette kandisin Jõgevalt, mis härra Sikkar'it väga pahandas, kus Jõgeva ühisus protesteerib, et Tapale nõutakse sigu, kuna nad tahavad neid Tartu saata, siis see kirja ettekandmine oli vastuseks härra Sikkar'i kirjale, mille ta enne ette kandis, nagu oleksid kõik Jõgeva põlumehed nõudnud, (V a h e l h ü ü e.) et sead peaksid Jõgevalt Tapale saadetama. Ja mina tõin näiteid selle kohta, et vaadake, küsimus ei ole nii lihtne, nagu härra Sikkar ütleb, vaid Jõgeval on mõjuvad organisatsioonid, kes sigade kokkuvõtmist juhivad, ja need ütlevad sootu teisiti. Minul ei olnud tarvis kõiki kirju ette tuua, vaid ainult seda ümber lükata, mis härra Sikkar tahtis ette tuua oma kirja lugemisega, nagu tahaks Jõgeva raioon heameelega sigu ainult Tapale viia.

Edasi läheksime selle küsimuse lahendamise juurde, nimelt kavade juurde. Missugune kava oleks pidanud vastu võetama? Ma tähendasin juba, et need kavade olid enne olemas, eelmise Põllutöö-

ministri ajal olid need valmistatud. Seal oli mitu kava. Üks kava oli — jätta töösse ainult üks tapamaja, see oli Tallinna tapamaja. Teine kava oli — jätta töösse kaks tapamaja. Mul on see kava praegu käes ja siia on peale kirjutatud „Põllutööstusteeringu kava“. Selle järgi jääksid töötama Tallinna ja Võhma tapamajad. Kui sigu oleks rohkem tulnud, siis oleks võetud teine kava. Järjekorras võetult oleksid need kavad järgmised: Jätta töösse ainult Tallinna tapamajad, jätta töösse Tallinna ja Võhma tapamajad, siis oli veel üks kava — jätta töösse Võhma ja Tartu tapamajad ja lõpuks jätta töösse Tallinna, Võhma ja Tartu tapamajad. Aga seda kava Põllutööstusteeringus alguses üldse ei olnud, et jätta kõik tapamajad töösse. (V a h e l h ü ü e.) Ainult ministri kohustetäitja härra Lattik esitas kava, kus olid kõik tapamajad töösse jäetud. See kava ei jõudnud valitsuses kaalumisele. Nii näete, et need kavad on kõik enne mind juba kokku seatud ja mingit sihilikust minule ette heita, nagu oleksin mina uue välja mõelnud, ei saa. (V a h e l h ü ü e.) Mina kaalusin ka. (V a h e l h ü ü d e d.) Aga see ei puutu kavade kaalumisesse, kavade kaalumise ja bilansi kaalumise on kaks isasja. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie tahate nüüd üht kõrvalist momenti siia juurde võtta. Mina läksin seisukohast välja, et võimalikult vähemate kuludega tapamajad tööle panna. (V a h e l h ü ü d e d.) See oli põhimõte, mis aluseks oli, kui kava esitasin. Ja kindlasti oleksin esitanud niisuguse kava, kui sigade arv oleks olnud võrdne eelmise aastaga, jätta tööle ainult Tallinna tapamaja. (V a h e l h ü ü d e d.) Teist juttu ei oleks saanud olla. Sigade arv aga käesoleval aastal on kasvanud kolmekordseks, ja just see oli mõõduandvaks viimase kava juures. Loomulikult 20 tuhande sea juures võib tapamaja korralikult töötada, ja kui eelmisel aastal oli 23 tuhat siga ja tänava aastal kahe kuu andmed näitavad, nimelt jaanuari- ja veebruarikuul, et sigade arv kolm korda suurenenud on, siis tuln otsusele, et nüüd võib lubada kolmel tapamajal töötamise. Küsimuse, mitu tapamaja töösse tuleb jätta, otsustasid seadise. (N a e r. — V a h e l h ü ü d e d.)

Kui sead andsid otsuse kolme tapamaja poolt, siis oli tarvis selgitada, misugused need kolm on. Siin tulid valida need tapamajad, mille vahel sigu kõige paremini jagada sai. Valik langes Tallinna, Võhma ja Tartu tapamajade peale. Kui nüüd võtate näiteks Tapa tapamaja ühe nende eelpoolnimetatud tapamajade asemele, siis teie ei saa kuidagi sigu nende vahel jagada. Võhma tapamaja õigustab Võhma suur raioon, sest seal tuleb palju sigu kokku. Tartu tapamajasse tuleb

palju sigu kokku, see on suur raioon, ja Tartust neid ei saa kõiki ära saata. Nüüd tuleb valik teha, kas Tallinna või Tapa tapamaja seisma panna. Kui jätame Tapa käima, mis siis peame tegema? Me peame Saaremaa ja Läänemaa sead Tapale vedama. Saaremaalt tuli meil üle 3.000 sea. (V a h e l h ü ü e.) Möödunud aastal oli vähem, sel aastal ei ole veel teada. Saaremaa on seakasvatamisele üle läinud, ainult eelmisel aastal oli see arv langenud. Saaremaalt tulevad sead peame, kui Virtsu kaudu toome, siis rongile laadima, Tallinnas ümber laadima, et Tapale saata, ja kui Tallinna kaudu toome, siis laevale laadima ning Tallinnas uuesti rongile ja Tapale saatma. Tapalt peame peekoni uuesti Tallinna tagasi transporteerima. Kui seda teeksime, siis oleksime kilplased. Need asjaolud dikteerisid minule, et peame Tallinna töösse jätma. Need olid aluseks. (V a h e l h ü ü e.) See on palju väikesem vedu, kui Kaareperest Tartu veame. See maa on lühem, kui vedada Tallinnast Tapale ja seal tagasi. Kaarepere on Tartule palju lähemal. Need olid põhjused, mispärast ma ei saanud teist otsust teha. Kui oleksin teise otsuse teinud, siis oleks olnud vildak otsus ja osutunud kahjulikuks meie rahvale ja põllumajandusele. Võib-olla, et oleks kasulikum olnud uue tee valida ja jätta tegutsema ainult üks tapamaja sellele vaatamata, et sigade arv käesoleval aastal kolmekordne on. Aga siis ehk oleks võidud minule jälle etteheiteid teha, et kõik tõmbame Tallinna kätte. See oli üks kaalutus, mille põhjal ei saanud Tallinnat üksi töötama jätta. Aga neli tapamaja töösse jätta meie sigade vähese arvu juures on täiesti lubamatu. Mul on praegu käepärast arvud, kuipalju Taanis sigu tapetakse. Taanis on 51 tapamaja, ja läbi töötatakse 5.100.000 siga. Tähendab seal tuleb keskmiselt 100.000 siga tapamaja kohta. Ja meil on 4 tapamaja kohta 23.000 siga. Kuidas teie tahate siis töötada? (V a h e l h ü ü e.) Kõige väikesem sigade arv ühe tapamaja kohta on seal 30.000, aga meil on 23.000 — 4 tapamaja kohta. Need arvud dikteerisid mulle ette, muud põhjust mul ei olnud.

Nüüd vaatame edasi neid kahtlustavaid märkusi minu vekslishiirde kohta. Mina ütlesin otsekohe, ja tõin need dokumendid teile ette, mis näitasid, et mul oli täielik õigus kahelda, et need vekslid, millele mina oma shiir rohkem kui kaks aastat tagasi andsin, et need veel maksujõulised on. Mul oli täielik õigus, põhjenedes nende dokumentide peale. Nüüd vahepeal olen pärinud ühe juristi käest veale, kas nende dokumentide põhjal on veel õigus selle vekslid järgi minu käest midagi nõuda. See jurist, väga lugupee-

tud tsivilist ütles, et ei ole. Võib-olla, et ta ka eksis, aga see näitab, et mul oli õigus kahelda. Pank annab dokumendi välja, kus minu vekslit enam ei ole kindlustuseks loetud, sest tapamaja on teatanud, et ta on palju kindlustusi juurde andnud, mispärast minu kindlustus oleks pidanud ära langema; ja siis tapamaja kiri mulle, et minu veksel ei ole enam maksev. Sellepärast oli mul täielik õigus kahelda, et mina selle vekslile eest veel vastutav olen. Aga ma ütlen otsekohe, kui see veksel tuleb välja, ja ma pean tema eest tasuma, siis ei ütle ma sellest ära. Aga selle momendil, kui mina neid küsimusi lasel hendasin, siis mul oli täielik õigus teada, et mul ei ole seda kohustust enam kanda. Selle peale tähendada, et mina oma isiklikkudes huvides, nende vekslite pärast, nii olen talitanud, see on täiesti alusetu. (V a h e l h ü ü e.) Ah soo, üks silmapilk veel. Siin rääkis härra Penno, et olevat jälle survet avaldatud nõukogu peale, et nõukogus tahetakse kiiresti asja läbi viia ja ei anta võimalust küsimuste kaalumiseks. (V a h e l h ü ü e.) See on liialdus. Valitsus otsustas selle küsimuse 11. märtsil ja andis siis otsekohe nõukogule teada. 11. märtsist kuni seniajani on möödunud 15 päeva, s. o. 2 nädalat. Seda küsimust on juba eelmisel nädalal arutatud. Käesoleval nädalal arutati seda küsimust vist esmaspäeval, kui ma ei eksi. (V a h e l h ü ü e.) Aga eelmisel nädalal oli meil kava käes. Esmaspäeval on kava arutatud. Osa nõukogu liikmeid teeb ka seal opositsiooni nagu siingi selle kava vastu. Põllutöoministeeriumi esindaja kui juhataja tegi teatud korraldusi ja nõudis, et nõukogu peaks tegutsema. Küsimus ei ole veelgi otsustatud. Nii on mulle ette kantud. Tähendab, laenude väljaandmise küsimus ei ole veel otsustatud, aga kava on vastu võetud. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole mingit korraldust. Sellest ajast on möödunud 2 nädalat. Kui nõukogus tahetakse saboteerida või kava mitte vastu võtta, või seda üldse mitte kaaluda, (V a h e l h ü ü e.) siis on süüdi nõukogu.

R. P e n n o (as, fakt. märk.): Faktilise õiendusena tahaksin Riigikogu liikmetele ette kanda osa maatulundusekapitali nõukogu eriarvamist. „Oma eriarvamist avaldades peame kõige pealt tarvilikuks protesteerida maatulundusekapitali nõukogu esimehe teguviisi vastu, kes oma ettepanekuga võimatuks tegi pidada läbirääkimisi tapamajade saneerimise kava kohta ja selle kohaselt ka tarvitas oma esimehe õigusi hääletamisel.“

Faktilise märkusena tahaksin veel ette tuua, et kava arutamine on olnud 1. märtsil, ja informatsiooni korras on sellest

teatatud eelmisel koosolekul, kuna läbirääkimisi üldse ei ole peetud.

J u h a t a j a: Sõna on rkl. Kasel. Rkl. Tallmeister on küsinud sõna ja ta teatab, et tema annab oma sõnaõiguse rkl. Kasele, kui rkl. Kask üle 15 minuti kõneleb.

O. K a s k (töer): Auväärt Riigikogu liikmed! Kui seda küsimust arutati, ja vaidlused kestnud olid 6 tundi, siis võtsin mina sõna nende punktide kohta, mis arutamisel olid, et oma seisukohta avaldada. Kuna läbirääkimised sarnase kuju võtsid, kus risti vastu arvamised olid ministri ja Riigikogu liikmete seletusest, siis on päris selge, et küsimust suures pleenumis ei saa otsustada. Härra minister jättis rkl. Laurile seletuse andmata, ütles vaid, et tema võtnud „Vaba Maa“ kohtulikule vastutusele. Arusaadav, et meie kohus on ette tuua kõik motiivid, kus analoogiline protsess oli, ja seal selgus, et dokumentide varal on selgeks tehtud, et mingit laimu ei olnud, vaid tooni pärast määrati 7 päeva aresti. Kohus tehti selgeks, et kõik need andmed, kus oli juttu imelikust talituseviisist, „Külmetuse“ ostmisest ja ühe ringkonna monopolist, mis taheti peekonsigade kasvatamise ja tööstuse alal maksma panna... Kui nimetati, et „Estonia“ eksporttapamajad ebasoliidne äri on, ja kui härra Tonkman ägedalt sõna võttis, et kuidas võib üht soliidset äri nii nimetada, siis mul oli au nimetada, et see äri ei ole mitte ainult ebasoliidne, vaid äärmiselt ebasoliidne, Riigivanema Rei sõnade järele, ja mul ei olnud mingit põhjust neid puudutamata jätta, kui vanad asjad ministri oma seletuses ette toodi. Härra minister juhtis tähelepanu sellele, et niisugune protsess oli olnud. Edasi härra minister teinekord tõi ette dokumente, et üks oli eksporttapamaja ja teine panga poolt. Kui aga ette toodi ja näidati, et ometi olid need vekslid saneerimise kinnitamise ajal olemas, siis nõudis lugu säälgitamist. Kui minister ütles, et võisid olla, ja kui lugupeetud Riigikogu liikmed avaldasid, et ei ole selle vastu midagi, et selle vastu ei vaielda, kas kellelgi shiirosid on... (V a h e l h ü ü e.) See on poliitiline küsimus ja selle otsustamine siin ei otsusta kriminaal asja või üldse sarnast asja, mis kohtu kompetentsi kuulub. Kui minister ütleb, et temal on vekslid ja shiirod, siis ei ole selles midagi erilist, aga et siin salatakse ja järk-järgult järele antakse ja ebaselget seisukorda tekitatakse, siis on täielik õigus selgust nõuda. (V a h e l h ü ü e.) Tuletagem meelde, kuidas sõnavõtmised on olnud järgukaupa. (V a h e l h ü ü e.) — J u h a t a j a koputab haamriga.) Küsimus on selles, et terve lahing on teatud

tapamajade ümber. Ma ütlesin juba varem, et ma ei ole asjatundja, ei ole huvitatud, mul ei ole seal shiirosid, kuid võitlust, mis nende ümber on tekkinud, on peetud õige ägedalt. Kas arvate, kui öeldakse, et üks on poliitiline tapamaja, et teine ei ole? Mõlemad on poliitilised tapamajad. (V a h e l h ü ü e.) Kas salgate maha, et suur osa teie rühmast on sellega seotud? (V a h e l h ü ü e.) Teie, härra Tonkman, ütlesite, et kui shiirodest jutt, siis tulgu Riigikogu liikmed ja öelgu, kel leid on. (V a h e l h ü ü e.) Need direktorid, keda maha salgate, kuuluvad teie ringi, Hansen... (V a h e l h ü ü e.) Tähtis ei ole Riigikogu liige. Kas ta ei ole teie aktiivne tegelane, kas ta ei olnud maavalitsuse esimehena teie keskel? Kui meie vaatame nõukogu liikmeid ja revisjonikomisjoni liikmeid... (V a h e l h ü ü e. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Ma lugesin protsessist ette, kus figureerivad nimed, ja seal oli härra Jürman'i nimi sees. Härra Jürman kaebas „Vaba Maa“ kohtusse, oli asjast huvitatud isik. (V a h e l h ü ü e.) See oli „Külmetuse“ ja „Estonia“ eksporttapamaja asi. (V a h e l h ü ü e.) Kas tahate, et pean kohtuprotokolli uuesti ette lugema? Jürman, Hansen, Uritam — need kolm nime olid seal. Seal on üksikasju üles loetud. Nüüd vaadake, kui see võitlus, mis III Riigikogu ajal oli, kestis, kus taheti sigade- ja peekonitööstust monopoliseerida ühe ettevõtte kätte, ja kui seal vastuool tekkis, ja siin ei tulnud mitte üks erakond, vaid Riigikogu enamus, et seda monopoli paralüeerida... (V a h e l h ü ü e.) Mina ei hakka teie vahelhüüetele reageerima. Meid ei ole millegagi sisse veetud, ja ka keegi ei ole meid sisse vedanud. Kui see võitlus oli põllumajanduse nõuande büroo juures, siis oli sellel alusel, ja kui üks asutus on pikema aja järele loodud ja kui on tahetud viia seda kindlamale ja erapooletule alusele, siis ei ole see tekkinud ühe partei huvides, vaid Riigikogu enamus on selle seljataga olnud, ja tol ajal loodi ka eksporttapamaja. Tol korral ütlesin ma, et Tapa tapamaja asutamist ei pooldatud üksi, vaid „Estonia“ tahtis ise uusi tapamaju ehitada. Viljandis ja ka teistes linnades oli see kõne all, kus „Estonia“ direktorid sõitsid ringi. Muidugi nende tapamajadega on üldse palju rumalusi tehtud, ja kes muidugi kõige rohkem kannatab, need on meie rahvas ja põllupidajad. Need, kes seakasvatavad ei ole, mispärast peavad nad niipalju sellele ligi maksma? Mul oli au veel täna rääkida meie lugupeetud rahanduse- ja pangategelastega, kes arvavad, et võib-olla on õigem tee see, et katuda „Estonia“ ja Tapa tapamaja kokkuleppele viia, ükskõik missuguse kava teie kinnitate, see kava on ikkagi poolest saa-

dik surnud ja sellega ei saa saneerida Tallinna tapamajasid. Muidugi on siin väga palju raskusi. Siin on tegemist poliitilise tapamajaga, kus maatulundusekapital ja Pikalaenu Pank teatud summad peavad maksma, ja peale selle mitte üksi need, kes sigu kasvatavad, vaid ka need, kes neid ei kasvata. Nii et siin on palju rumalust tehtud kõigi nende eksporttapamajadega. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, vaadake see, keda teie toetada tahtsite, tahtis ise juurde ehitada. Oli aeg, kus roosiliselt vaadati peekonsigade kasvatamise peale, ja seepärast tahtis „Estonia“ uusi tapamaju juurde ehitada. Kui arvati otsekohe teatada, et Tapa tapamaja sulgemisele läheb ja Tallinnas „Estonia“ õigem ja parem tegutsema on, uskuge, ka selle saneerimiskava juures, seda ütlesid ka tuntumad pangategelased, tuleb veel raskusi ja tuleb leida teine lahendamise tee, kuna need poliitilised tapamajad on kurb lehekülge meieaja elus, ja kasu ei ole keegi saanud. Oleks võib-olla parem, kui need asutused läheksid likvideerimisele. Seda näitab muidugi tulevik. Aga et siin üht külge süüdistada ja teist mitte, see ei ole õige. Ma ei ole ühegagi seotud. On aga selge, et üht sulgemisele määrata ei ole õige. Direktor võiks ära jääda, muud kulud tulevad kõik maksta, nagu saneerimiskava ette näeb. Kui sigade arv kasvab, siis võib neid jälle uuesti avada. See ei ole nii lihtne, et asutus, mis on sulgemisele määratud, jälle uuesti avada, sest sellega on seotud jällegi uued kulud. (V a h e l h ü ü e.) Põllutöominister on tähelepanu iuhtinud sellele, et neid võib uuesti käima panna, aga see ei ole nii lihtne.

Mis puutub nende shiirode asjasse, siis tahtsin ma ühe asja peale tähelepanu juhtida. Kui siin parlamendis on valitsuse liikmelt nõutud teatud selgust asjaoludes, siis ei ole siin mingit kriminaalsüütegu mõeldud, ei saagi seda olla, sest see on poliitiline võitlus, poliitiline tegevus, ja ka minister vastutab poliitiliselt parlamendi ees. Aga kui siiski niikaugale on mindud, kahtlustusi, süüdistusi, pori loobitud isikutele, kes pikemat aega poliitilisest tegevusest eemal, kes ei saa end siin poliitiliselt kaitsta, kas arvatakse, et siin võib nende peale pori pilduda, kuna pori-pilduaid ei saa vastutusele võtta? Kui endist Riigivanemat on nii mustatud ja poriga pillutud, siis on see imelik ja inetu teguviis. Kui siin härra Tonkman ja Tunits on sarnaselt kahtlustanud... (V a h e l h ü ü e d.) Kas ei või parlament, kes valinud on kõik komisjonid, seda selgitada? (V a h e l h ü ü e d.) Lugupeetud minister võib igal ajal pöörata likvideerimiskomisjoni esimehe poole, võib talt järele küsida. Aga kui siin on Harju

Panga tegelasi nimetatud — ma ei taha kedagi kahtlustada —, kui siin on endist Riigivanemat nii süüdistatud, ja kui härra Tonkman Harju Panga asju ette tõi, siis endised Harju Panga tegelased on vastutavatel kohtadel ja kellelgi ei ole tulnud meelde neid süüdistama hakata. (V a h e l h ü ü d e d.)

Siin on ette toodud veel, mis väga iseloomulik ja tüübiline parlamendi poliitilisel areenil, a vista vekslite asju. Sellega tahtakse jälle kahtlustada inimest, kes kauemat aega väljaspool poliitilist tegevust, vanemat seltskonnategelast. Kuna a vista vekslite lugu oli Tõnisson'i valitsuse ajal, siis direktor Kukk oli see, kes uue korra maksma pani, kui need vekslid protesti läksid. See küsimus oli Tõnisson'i valitsuse ajal Riigikogus, ja asi lõpetati.

Kui Rei valitsuse ajal minister Oina poolt see küsimus uuesti üles võeti, otsustati see küsimus prokuratuuri poolt lõpetada. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, minister Oinas ja härra Kalbus teavad seda. Kui minister Oina poolt see küsimus uuesti üles võeti, siis selgus, et see oli prokuratuuri poolt lõpetatud süüteoandemärkide puudusel. Sel ajal oli see asi likvideeritud. Kui nüüd aga kahtlustustega tullakse ja öeldakse, meil võivad veel andmed olla, mida meie veel ette ei ole toonud, siis — olge lahked, kas see ei ole kuritegu, kui teil veel andmeid on, siis olete süüteo kaasteadjad, miks teie ei too siis neid ette? Aga teie külvate ainult kahtlustusi ja laimu. Teie olete siis kaasteadjad süüteos, teisiti seda asja nimetada ei saa. (V a h e l h ü ü e.) Härra Tupits, Teie olete ankeetkomisjoni liige ja Teie peate seda teadma, et seal ei ole ühtki asja välja tulnud, mis oleks härra Kuke nime määrinud. Olete seal Diskonto ja ka Kommernts Panga asjad läbi arutanud... (V a h e l h ü ü e.) Kas see on sünnis Teie poolt, parlamendi kõnetoolilt tulla kahtlustama üht endist riigimeest, kui see asi ei ole kohtu poolt arutatud ja kui uurimine selles asjas ei ole lõpetatud. See on ebasünnis. See näitab, missugune närusus meie parlamendis valitseb.

J u h a t a j a (koputab haamriga. — V a h e l h ü ü e. — koputab haamriga.): Rkl. Tonkman, palun Teid panna tähele, et juhataja teeb oma korraldusi. (V a h e l h ü ü e.) Rkl. Holberg. ma kutsun Teid korrale.

Kõneleja, ma palun Teid arvestada seda, et Teie ütlesite Riigikogu tegevuse kohta „närusus“. Teie saate ise aru, et see on kõigiti ebasünnis, ja ma teen Teile mitte ainult märkuse, vaid hoiatan Teid esimest korda.

O. K a s k (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Peale parlamendi on meil rippumatu kohus, ja kui asjad kohtuvõimude käes on, siis on kohtul võimalik maksvate seaduste põhjal asja otsustada ja lahendada. Parlamendi kompetentsi ei ole aga võimalik kiskuda asju, mis kohtu kompetentsi kuuluvad. Kui käesoleval korral kohtu kompetentsi kuuluvad asjad on siia kistud, siis ei ole see kuidagi viisi põhjendatud, ja see on inetu talitamisviis. Siin parlamendis on poliitiline võitlus ja siin peab ikkagi teatud takt olema, ja siin peab otsustama ainult seda, et kas minister, kui ta on asjast huvitatud, võib seda otsustada või mitte, ja kui selgub, et minister ei ole huvitatud, siis on asi selge. Ma pean tähendama, siin on üldse vale arusaamine parlamendi tegevusest tekkinud. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie räägite kindaviskamisest. Meil ei ole midagi selle vastu, et seda kinnast vastu võtta. Loodame, et küllalt aega on nii paljude küsimuste juures peatuda. Et aga praegune aeg väga tõsine on, mil ei saa pikalt üksikute valitsuse sammude juures peatuma jääda, sest ees ootab eelarve, siis ei ole meil praegu põhjust pikemalt sellest kõneleda, küll tahame aga valitsuse tegevust silmas pidada ja meil on selleks õigus ja ühtlasi kohustus tarvilikul korral esineda sellega, mida tarvilikuks ja kohaseks peame. (V a h e l h ü ü d e d.)

A. R e i (stp, fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Lugupeetud eelkõneleja rääkis, et selle valitsuse ajal, mille eesotsas mina seisin, ülesvõetud küsimuse kohta Eesti Pangas hilja protestitud a vista vekslite asjus olevat prokuratuur leidnud, et kuriteo koosseisu ei ole olemas, sellega olevat asi lõpetatud. Minul ei ole praegu täpset teksti meele, kuidas valitsuse otsus just kõlas. Vististi oli seal küll öeldud, et kui peaksid selguma kriminaalkuriteo tundemärgid, siis tulevad süüdlased kriminaalkorras vastutusele võtta. Tsiviilkahju tuleb aga kahjusünnitajatelt sisse nõuda ka siis, kui kuriteo koosseisu ei ole olemas, sest Balti Eraseaduse § 3444 põhjal vastutab igaüks kahju eest, mida tema on sünnitanud teoga või tegemata jätmisega. Valitsusel oli teada riigi kahju umbes 18 miljonit senti, ja valitsus võttis vastu otsuse, millega kohustas Eesti Panka samme astuma selleks, et riigile sünnitatud kahjud saaksid tasutud ja sisse nõutud. Minu valitsus oli peale selle ametis veel 3 või 4 kuud, ja selle aja jooksul kohtuminister miskisuguse ettekandega selles asjas valitsusele ei esinenud. Võibolla, et ta seda ükskord selgitas, aga valitsusele, see tähendab, minu valitsusele ta midagi ette kandnud ei ole.

T. Kalbus (töer, fakt. märk.): Faktilise märkusena tahaksin järgmist seletada. Nähtavasti härra Rei ei mäleta seda juhust tema valitsuses, sellepärast arvasin tarvilikuks seda asja veidi, niipalju kui mäletan, selgitada. Valitsusel ei olnud selle kohta erilist otsust, vaid ühel valitsuse koosolekul selleaegne rahaminister Oinas informatsiooni korras pööras valitsuse poole tähendades, et Eesti Panga a vista vekslite asja tuleks selgitada: kas ei tuleks kohtuministril samme astuda süüdlaste vastutusele võtmise suhtes. Mina olin sel ajal kohtuminister. Selgus, et küsimus oli juba varemate valitsuste ajal selgitatud ja kriminaalselt kedagi vastutusele võtta ei saadud. On ju selge, kui üks asi on lõpetatud, siis ei saa seda uuesti üles võtta, kui süüteoandemärke ei ole. Ma ei mäleta, kas valitsuses sellest pärast seda juttu oli. Igatahes oli see küsimus selgitatud.

Teiseks tahaksin öelda, et niipalju kui mäletan on a vista vekslite asjus Eesti Pangas sarnane kord valitsenud kuni selle ajani, kus need juhused välja tulid. Selle aja jooksul oli Eesti Pangast direktoreid 10-neid läbi käinud, mitmed presidendid olid olnud. Nii et erilist tähelepanu härra Kukele juhtida põllumeeste kogude poolt ei ole õige, sest nende oma inimesed toimetasid just niisama. (Vahelhüüded. — Juhataja koputab haamriga.)

Juhataja: Järjekorras on sõna rkl. Fuks'il. Rkl. Maaker, kes ka sõna on küsinud, annab oma sõnaõiguse edasi rkl. Fuks'ile, kui rkl. Fuks üle 15 minuti peaks kõnelema.

J. Fuks (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie rühma liikme härra Lauri erakorraline teadaanne puudutas põllumeeste kogude õige valusaid küsimusi ja valgustas praeguvalitsevat korrupsiooni. Selletõttu on ka nüüd vaielused õige pikale veninud, on isegi põllumeeste kogude tegelased isiklikuks läinud ja välja tulnud igasuguste kahtlustustega. (Vahelhüüded.) Peaküsimus oli selles erakorralises teadaandes praeguse härra minister Jürman'i shiiri küsimus. Esialgu härra minister ei teadnud neist, pärast ta teadis ja ka täna ta neid küsimusi siin õiendas. Taheti esialgul mitteteadmisega vabandada. Ega häda ei ole mitte shiirodes, vaid selles, kuidas tahetakse neid välja lunastada ja selleks riigivõimu kasutada. (Vahelhüüde.) Välja osta jah. Kõigil on teada, et Kommerts Pank pankrotti läks. Seda teed on nii mõnigi pank ka enne käinud. Pankrottiläinud pangast peab igauks, kellel seal kohustusi, neid välja ostma. Kui nüüd „Estonia“ eksporttapamaja vekslid seal on, 2½ miljoni

sendi ulatuses härra August Jürman'i vastutusel, siis tulevad nad välja osta. Kas nüüd „Estonia“ eksporttapamaja need välja ostab või härra Jürman, aga selleks väljaostmiseks peab raha olema. (Vahelhüüded.) Siia on see koer maetud. „Estonia“ eksporttapamajal ei ole raha, võlgu on 160.000.000 senti, kogu varandusi ainult 63.000.000 senti. Seda kandis ette Põllutöoministeriumi ametnik härra Ruubel rahaasjanduse komisjonis ja tõendas, et see olevat nii viimase Pikalaenu Panga hindamise järgi. Nüüd peab kohustuste väljaostmiseks raha saama, muidu peab härra Jürman kui shireerija vekslid välja ostma. Selleks on summast tarvis, aga kust seda võtta, kui võlakoorem on eksporttapamajal kolm korda suurem kui varanduste väärtus.

Päästeinglina on maatulundusekapitalist laen 83 miljoni sendi suuruses, mis läheb tapamajade saneerimiseks. Kui see laen jaotatakse kõikide tapamajade vahel, siis saaksid „Estonia“ eksporttapamajad vähem kui siis, kui Tapa lei anta. Sarnane moodus ei päästa „Estonia“ eksporttapamaja raskustest. Sellepärast on minister Jürman'i kava, et laenu saaks anda ainult kolmele tapamajale, ja Tapa tapamaja jääks laenust ilma. Sellega saaksid „Estonia“ eksporttapamajad rohkem laenu ja võiksid oma kohustusi välja osta, ning minister Jürman pääseks shiirrost. (Vahelhüüde.) On nüüd selge, miks Põllutöominister Jürman oma ministrivõimu on tarvitanud tapamajade saneerimiskava juures.

Kava järele Tapa tapamaja laenu ei saaks, kui ta tegevust ei katkesta. See on aga veel küsitav. Tapa tapamaja seismaoleku kulud kannaksid kõik eksporttapamajad, aga Tapa raiooni sead saaks ainult „Estonia“ eksporttapamaja, kes nende sigade pealt ka vahekasu saab, et oma direktoritele suur palka maksta ja senise lautamise ja „Külmetuse“ rumala ostuga tehtud võlgasid tasuda.

Miks siis Lõuna-Eesti põllupidajad, kes oma sead Võhmale saavad, peavad kogumeeste rumaluste eest oma sigadest vähem hinda saama ja selle all kannatama, kui Tapa tapamaja seisma jääks? Ma ütlen veel kord, et seisma jääks, sest Tapa eksporttapamaja on viimasel ajal väga edukalt töötanud ja on kindel, et ta saab ka ilma selle riikliku odavaprotsendilise maatulundusekapitali laenuta põllupidajate huvides edasi töötama. Siis oleks loomulik, et ka teistele eksporttapamajadele riiklikku laenu ei antaks maatulundusekapitalist, vaid see 83 miljonit senti läheks kas piimaühingutele maatulundusekapitalist antava laenu suurendamiseks ehk mõneks muuks hädaliseks otstarbeks,

milleks raha pole jätkunud. Meie eelarvekomisjonis arutasime, ja üksmeelselt tuldi arusaamisele, et koolimajade ehitusefondi on liiga vähe summasid võetud, kõigest 27½ miljonit senti. Seda on tehtud raha puudusel. Ma ütlen, selle raha võiks tõesti koolimajade ehitamise peale anda, aga võib-olla Riigikogu leiab sellele summale veel muud paremat otstarvet. Kui uut laenu ei anta eksporttapamajadele, vaatame siis, kes kõige enne tapamaja ukсед sulleb.

Nüüd mina puudutaksin tapamajade asutamise palavikku, mis kogudel omal ajal oli. Mul on mees see koosolek, mis peeti Pärnus ja kuhu Pärnu ümbruskonna põllumehed kokku kutsuti ning millest ka mina osa võtsin. Seal seletas „Estonia“ eksporttapamajade direktor Hansen, et vaadake, Pärnu tuleb ehitada eksporttapamaja, ja motiivideks tõi ette, et Tallinna on kauge sigu vedada, sead vedamisega oma kaalust kaotavad, põllumees tahaks ikka oma silmaga juures olla, raha vastu võtta, ja seepärast ikkagi Pärnu tapamaja ehitamine vajalik. Valiti komisjon, see komisjon töötas, tapamaja plaanid olid valmis. Samuti on teada, et Viljandi taheti asutada tapamaja. Saaremaal osteti krunt ja sinna pidi „Estonia“ eksporttapamajad osakonna ehitama. Vaadake, kõike seda tehti heas lootuses, et kõikide sigade ekspordi oma käpa alla saada. Osteti ka „Külmetus“ ära, kes kui võistleja maksis sel ajal põllumehele mark või kaks naela pealt rohkem. (V a h e l h ü ü e d.) Ja vaadake, „Külmetusest“ makseti ennekuulmatut hinda ja arvati, et siis, kui sealiha väljaveo monopol põllumeeste kogude tapamaja kätte läheb, et siis kas või ühe aastaga surutakse seda vaest põllumeest nii, et summa sisse tuleks. Tehti isegi kalkulatsioon, ma ei mäleta, aga vist 33—35 tuhat siga oli 1927. a. tapetud, ja arvati tingimata, et sigade kasvatamine edeneb, arvati, et isegi 50.000 siga ekspordiks ära tapetakse, ja siis kalkuleeriti nii, et kui 5 marka naelast põllumehele vähem välja makstud saab, siis teeb see ühelt sealt keskmiselt 8.000 marka vahekasu ja 50.000 sea pealt oleksid ühe aastaga „Estonia“ eksporttapamajad 40 miljonit enam vahekasu saanud. Selle tõenduseks toodi andmeid ette. Ma võin tõendada, et enne „Külmetuse“ ostmist „Estonia“ eksporttapamajad said 7,4 senti, aga pärast võeti 18—25,4 senti vahekasu, millised andmed „Loomakasvatajas“ ära toodud.

(Koosolekut asub juhutama teine abiesimees R. Penno.)

Mitte üksnes see ei olnud paheks, vaid paljud seakasvatajad, kes olid „Estonia“

eksporttapamajale palju sigu saatnud, kaebasid, et nende sead, mis olid enne alati esimest sorti, on teise ja kolmanda sorti langenud. Mul tuleb meelde Kaisma ühe suurema talu pidaja jutt, kes ütles, et „Estonia“ eksporttapamajasid ei usu ma enam, ma ei saada sinna sigu, vaid müün Järvakandi klaasivabriku töölistele. See hindade kõrgendamine ja see, et sortid alla langesid, oli selleks, et katta „Külmetuse“ võlga, mida arvestati sel ajal 35 miljoni sendi ümber. Sarnast põllupidajate pügamist ei suutnud rahulikult pealt vaadata põllupidajad, kes oma meeluse poolest kuuluvad teistesse erakondadesse, alates rahvaerakonnast ja lõpetades sotsialistidega — ka nende seas on tegelikke põllupidajaid — astusid kokku, ja nii kerkis üles uus tapamaja Tapale. (V a h e l h ü ü e.) Teie ei ole tegelik põllupidaja sugugi rohkem kui mina, ma pean ise oma talu, Teil vend. (V a h e l h ü ü e.) Võhma ümbruskonna põllupidajad, suurem osa oli neist põllumeeste kogude tegelasi, ei olnud rahul „Estonia“ eksporttapamajade tegevusega. Ja vaadake, sinna ka ehitati pärast seda tapamaja, kui oli Tapale ehitatud, ja niiviisi kerkis meile kaks uut tapamaja, kokku neli.

Kui vaatame nende eksporttapamajade läbilaskevõimet, siis näeme, et Tartu tehti tapamaja 120 tuhande sea, Tallinna — 60 tuhande sea peale, Tapa ja Võhma — 30 tuhande sea peale. Tapale ja Võhma on ehitatud vähemad tapamajad, sisseeadad ajakohasemad, uemad otstarbekohasemad masinad sisse pandud, ja sellepärast tõendati ka andmete varal, et need eksporttapamajad annavad protsentuaalselt rohkem peekonit välja kui „Estonia“ omad. Sellest saab siis põllupidaja rohkem tulu. Halb asi seisis selles, et see ennustus, mis oli sigade juurdekasvuks, ei läinud täide, vaid tuli 1928. a., ikalduseaasta, mis tõmbas sigadekasvatajail kriipsu läbi. Ja kui me nüüd rahaasjanduse komisjonis kuulsime Põllutöoministeeriumi eriteadlase, magistri arvamisi, kus ta tõendas, mis ka protokolleeritud on, et mineval aastal võeti Tapal ühe sea tapmise pealt 12% tööstuse kuludeks, „Estonia“ tapamajas Tallinnas 24%, ja kui oleks tahetud ilma kahjudeta välja tulla, siis seletas härra Ruubel, et Tapa tapamaja oleks pidanud võtma 22% tööstuse kuludeks ja „Estonia“ Tallinnas — 31%. Vaadake, see on ¼, mis oleks „Estonia“ tapamajas sealt kaduma läinud põllumehel, aga Tapa tapamaja — 22%, see on natuke rohkem kui 1/5.

Kõik need pikad vaielused, mis praegu on üles kerkinud, oleksid olnud lahendatavad rahaasjanduse komisjonis, kui praegune Vabariigi Valitsus oleks arvestanud

rahaasjanduse komisjoni peaaegu üksmeelse sooviavaldusega, mis vastu võeti, et enne kui tapamajade saneerimiskava valitsuse poolt kinnitatakse, see läbi arutatakse rahaasjanduse komisjonis. Seda aga praegune valitsus teinud ei ole, ja nüüd peame siin neid asjaolusid valgustama. (V a h e l h ü ü e.) Nii kaua kui asjaolusse selgust saab.

Vaatame nüüd kõikide eksporttapamajade poolt esitatud kavasad, nende eelarveid, siis meie näeme, see kava on esitatud Põllutöoministeeriumile ühiselt kõikide tapamajade poolt. On üles loetud kõik kulud, ja mida meie siis sellest näeme? Võtame kas või juhatuse ja revisjonikomisjoni sõiduraha, meie näeme Tallinnas on need 9.400 kr., Tapal aga 2.500 kr. Juhatuse esindusekulud aga on Tallinnas 1.200 kr. ja Tapal kõigest 250 krooni. Nii võiksimme meie ka teisi kulusid siin võrrelda. Kuidas saadakse üldse tulla ja tõendada, et Tapa tapamaja kulud ühe sea tapmise pealt suuremad oleksid, ja põllumees rohkem kaapida saaks kui mujal. Edasi ei ole ka mitte asjata väike selgus tapamajade ajalosse tuua ja niiöelda must valge peal vaadata seda, kuidas meil omal ajal üks praeguses koalitsioonis olevatest rühmadest valgustas seda tapamajadeküsimumust, iseäranis „Külmetuse“ ostmise küsimust. Meie loeme selleaegse Riigivanema härra Rei kõnest Riigikogus 5. märtsist 1929. a. järgmist. Nimelt oli sel ajal põllumeeste kogude poolt arupärimine esitatud Böcker'i tehaste hooldamise asjus, ja kuidas selle peale härra Rei õige tabavalt põllumeeste kogudele vastas: „Ent vahepeal oli a/s. „Külmetus“ võtnud ja kogu oma ettevõtte kolmandale isikule, osaiühisusele „Estonia eksporttapamajad“, müünud, kõik renditud ruumid kui ka rendilepingu viimasele üle andnud ja ise tehastest sootuks välja kolinud ning likvideerimisele asunud, mille kohta ilmus ametlik kuulutus Riigi Teatajas nr. 42 — 25. maist. Hooldajatelt ei olnud nad rendilepingu edasiandmiseks nõusolekut küsinud, tähele panemata jättes Balti eraseaduse § 4029. määruse, et rendilepingu edasiandmiseks on nõutav otsekohene nõusolek rendileandjalt. Imelikul kombel ei ole o/ü. „Estonia eksporttapamajad“ 13. märtsil 1928. a. a/s. „Külmetusega“ ostulepingut sõlmides ja seejuures ostuobjektist 35 miljonit senti makstes, nähtavasti vaevaks võtnud seaduseraamatustest kõike mis vaja järele vaadata või mõne asjatundja-õiguseteadlase poole pöörata. Ainult hiljem on o/ü. „Estonia eksporttapamajad“ märganud, et lepingu juures üks väga oluline asi puudub, ja siis tuli 21. juulil a/s. „Külmetuse“ likvideerimise komisjonilt hooldajatele kiri, milles naiivilt teatatakse, et rendilepingut edasi an-

des on lepingusse „eksikombel“ üles võetud tingimus, et rendilepingu edasiandmiseks tuleb sekvestrivalitsuselt nõusolek muretseda.“ — Siin tuleb K. Ast'i vahelhüüe: „Oi, siin passib üks Vene vanasõna!“... „kuna aga nüüd olevat selgunud, et tarvilik on hooldajate nõusolek, siis „Estonia eksporttapamajade“ osaiühisuse sellekohasele soovile vastu tulles palub „Külmetuse“ likvideerimise komisjon hooldajaid selleks üleandmiseks nõusolek avaldada.“

„Peale vormiliste kaalutluste oli hooldajate arvates ka sisuliselt rendilepingu edasiandmine „Külmetuselt“ o/ü. „Estonia eksporttapamajadele“ Böcker'i tehasele ilmselt kahjulik, millest nad asja arutamisel vaestelastekohtule ette kandsid.“

„Oma imestamisväärsest kergemeelse ja järelekaalumata asjaajamise tõttu oli osaiühisus „Estonia eksporttapamajad“ sattunud väga täbarasse seisukorda. Hiigla summa — 35 miljonit senti — oli välja visatud ja terve asi seisis täitsa tuule peal.“ K. Ast'i vahelhüüe: „Samal ajal, kui endal seal hiigla võlad.“ — „Seisukord on täpselt analoogiline sellele, kui keegi asuks kuskile korterisse elama, võttes endiselt üürnikult korteri ja üüri- lepingu üle, makstes selle eest pööraselt kõrget hinda, ilma et aga majaperemehega oleks sõnagi räägitud ja sellelt nõusolekut küsitud.“ (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, härra Johanson, igaüks võib lugeda, aga ma arvan, et mul on ka õigus seda küsimust valgustada. Ja ühtlasi selle küsimusega siin on just tapamajadeküsimumus ühenduses. Kaks aastat tagasi, kui põllumeeste kogud opositsioonis olid, siis loeti sarnaseid kõnesid, mis arutamiseolevasse asjasse ei puutunud, see oli obstruktsioon. (V a h e l h ü ü e.) „Muidugi võib majaperemees niisuguse üürniku iga silmapilk välja tõsta, niipea kui soovib. Ka osaiühisusele „Estonia eksporttapamajad“ on tagantjärele tark aru pähe tulnud, et kõik need 35 miljonit, mis „Külmetuse“ eest kergemeelselt lajutades välja visati, kipuvad vägisi korstnasse lendama. Kui sellele arusaamisele tuld, oli muidugi vesi ahjus ja hea nõu kallis. Kui hooldajad ja vaestelastekohus rendilepingu edasiandmiseks nõusolekut ei anna, siis on 35 miljonit senti lihtsalt tuulde visatud. Viimase hädaga on o/ü. „Estonia eksporttapamajad“ esitanud kohtule nõudmise, milles palutakse 13. märtsil 1928 a/s. „Külmetusega“ sõlmitud leping tühistada. (J. Vain, stp: See olevat vintis peaga tehtud.) Vaevalt on aga härradel „Estonia eksporttapamajade“ tegelastel enestel niipalju naiivset optimismi, et nad selle protsessi võidusse usuksid. Nõudmine põhjenevat kahel alusel ja kumbki neist on nõrgem kui nõrk. Esimene alus on see, et hool-

dajad ei anna nõusolekut rendilepingu edasiandmiseks. Kuid nii, nagu eespool seletatud, ei ole müüja, a/s. „Külmetuse“, lepingu järgi enda peale seda kohustust võtnud — hooldajatelt kõneallev nõusolek muretseda. Lepingu järgi on see o/ü. „Estonia eksporttapamajade“ oma hool ja mure — katsuda, kuidas nad hooldajatelt ja vaestelastekohtult selle nõusoleku saavad. Teine nõudmise alus olevat see, et terve ostuobjekt olevat enam kui pool vähem väärt selle eest makstud hinnast. Ent esitaks on niinimetatud „liigselt suure kahjusaamise puhul“ ostulepingu tühistamine üldse vaid väga piiratud tingimustel võimalik, milliseid käesoleval korral olemas ei ole; teiseks on ostuobjektiks käesoleval juhtumisel äri firma kui niisugune, millel üldse objektiivset hinnangut ei saagi olla, ja kolmandaks on „Estonia eksporttapamajad“ ise läinud aasta, kui ajalehtetapamajades „Külmetuse“ ostmist hukka mõisteti ja tema eest makstud hinda kuulmata kaliks tunnustati, kahel korral ajalehtedes ametlikult seletanud ja arvuliste kalkulatsioonide varal näidata püüdnud, et see ostmine äriliselt ütlemata kasulik operatsioon olnud. Kuuldavasti olevat need „Estonia eksporttapamajade“ ajalehtedes avaldatud seletused „Külmetuse“ likvideerimise komisjoni poolt kohtule ette pandud kui väga huvitav ja pikantne tõendusematerjal, kus nõudja ise on avalikult kõige selle vales ajanud, millega ta nüüd püüab oma nõudmist põhjendada. Kõneldakse, et nõudmine „Külmetuse“ vastu olevat alustatud ainult arvestades eelseisvaid valimisi, ja nimelt selleks, et juhtumisel, kui enne valimisi peaks kuidagi viisi avalikkusele teatavaks saama, missuguse skandaalse kergemeelsusega „Estonia eksporttapamajade“ ümber koondunud põllumeeste kogude tegelased kaalule panevad ja tuulde loobivad kümneid miljooneid riiklikkudest laenuasutustest hangitud rahva raha, võimalus oleks seletada, et ega need miljonid veel lõplikult kaotatud ole, — näe, meil on protsess „Külmetusega“ veel pooleli, küll me nõuame sealt need miljonid tagasi. Et selle protsessi võitmiseks tegelikult ühtki lootust ei ole, — mis toost! Rahvale võib ikka puru silma puistata, et kõva protsess on käimas, mida pealegi ajab advokaat — endine Riigivanem ja senikaua, kui kohtus selle asja pärast protsessitakse, on õnnelikult valimised mööda! Siis võib jälle kergendatult hinge tõmmata, sest järgmiste valimisteni on kolm aastat aega mõelda ja ringi vaadata, kuidas sellest loost ennast rahva silmis puhtaks pesta. (K. Ast, stp: Just nagu Harju pangaga.) Niisugused olevat selle „Külmetuse“ likvideerimise komisjoni vastu alustatud protsessi tõelikud motiivid ja tagapõhi.

Mööda minnes olgu siinkohal öeldud, et selle protsessi alustamine „Estonia eksporttapamajade“ poolt on kõige kindlam ja õieti lõplikult küsimust otsustav tõendus selle kohta, et hooldajad täiesti õigel seisukohal olid kui nad leidsid, et Böcker'i tehase huvides ei võiks lubatav olla „Külmetuse“ rendilepingu edasiandmine „Estonia eksporttapamajadele“. Ei ole kunagi soovitatav võimaldada mingisuguse lepingu edasiandmist soliidset kontrahendilt ebasoliidsele kontrahendile. A/s. „Külmetusega“ alustatud protsessiga on o/ü. „Estonia eksporttapamaja“ andnud iseenda kohta ametliku ja avaliku tõenduse, et see osauhisus äärmiselt ebasoliidilt oma asju aiab, sest kui keegi tahaks soliidseks nimetada sarnast ärilist ettevõtet, kes ise avalikult tunnustab, et ta üht objekti omandades on vähemalt paarkümmend miljonit „eksikombel“ liigselt maksnud, nii et ta sunnitud on seda kohtuteel tagasi nõudma, siis oleks sarnase äri soliidseks nimetamine muidugi ainult hirvitavas ja ironiseerivas mõttes võimalik.“ Sarnase atestatsiooni andis toleaeagne Riigivanem põllumeeste kogudele, kui nemad „Külmetuse“ ostmist teostasid. Samal koosolekul võttis ka rkl. Ast sõna ja kinnitas seda tagantjärele kindlmini, mida härra Rei enne oli öelnud, ja nimelt: „Ma pean nimetama, et ettevõte „Estonia eksporttapamajad“ oli ja on nii raskest seisukorras, et siis, kui ta oli Eesti Panga võlgnik 31 miljoni sendiga, siis oli kogu selle osauhisuse varandus pandis.“ Vaadake, siis oli 31 miljonit võlgu, nüüd on 160 miljonit. Ei ole midagi erilist selles, kui ühel ettevõttel võlgasid on, iga ettevõtte tarvitab krediiti, kuid tähtsad on need tingimused, kuidas ta seda krediiti tarvitab. „Isegi need sead, mille eest raha maksmata põllumeestele, need sead olid Eesti Pangas panditud, need harjasloomad, kes veel elasid. Nõnda et siin ei olnud enam soliidse krediidi-tarvitamisega tegemist, siin kasutati riiklikku krediiti niisugustes tingimustes, et seda ei saanud õigeks pidada.

Kui hakati tervendama Eesti Panka pärast välislaenu teostamist, siis läksid need Pikalaenu Panga võlgade liik „a“ ossa ja on seal omamoodi soolatud. Seesama ettevõtte, kes varanduslikult niisugustes tingimustes oli sunnitud krediiti tarvitama ja kellele Eesti Pank täpse põhikirja mõtte vastu oli võimaldanud krediiti, seesama ebasoliid ettevõtte ongi nüüd see „soliid“ ettevõtte, kelle lepingud peaksid vabrikule kasulikud olema; seda võib rääkida, aga ükski arusaaja inimene ei usu seda.

Meie kuuleme ja see on ka ajakirjanduses olnud, ning kuulsime täna härra Riigivanemalt, et seesama kitsikusse sat-

tunud äriiline ettevõtte ostab enesele 35 miljoni eest õiguse, mis kinnistamata jäi, ostab niimoodi, et ta ostuobjekti kätte ei saa. Endiste võlgadega ei saanud ta ometi seda osta, mis Pikalaenu Panka sisse soolatu, vaid pidi tegema uusi võlgu, ja nagu kuuleme, on tehtud veel 35 miljonit uut võlga.“ Härra Ast ütleb veel: „Kui lood niisugused, lubatagu konstateerida, et see on hukkamõistetav korrupsioon.“ (V a h e l h ü ü e.) Ma ei tea, keda „valge naine“ huvitab, aga meid huvitavad praegu eksporditapamajad. Missugustele põhimõtetele tuleks asuda nüüd, kui muud asjaolud kõrvale jätame, mis Tapa kasuks kõnelevad? Peaks loomulikult tegutsema jätma Tapa tapamaja, kellel tööstusekulud kõige väiksemad on.

Edasi härra Tonkman puudutas siin veel P. K. „Estonia“ küsimust, riivates piimaühisuste liitu. (V a h e l h ü ü e.) Rkl. Leopold Johanson, Teid näib P. K. „Estonia“ küsimus ära tüüdanud olema, aga meile, põllupidajatele, on see tähtis küsimus. (V a h e l h ü ü e.) Vanad protokollid võivad mõnele valusad kuulda olla, kuid see on tõde, mis must-valgel ja mida ümber lükata ei saa. Arvasin, et P. K. „Estonia“ küsimus täna üldse enam üles ei kerki. Ja eile mina ei puudutanud seda, nagu oleks P. K. „Estonia“ asjaajamine korrast ära, et tal raskusi oleks, mitte midagi ma sellest ei rääkinud. (V a h e l h ü ü e.) Raskusi on „Estonia eksporditapamajadel“, kes tihedalt on seotud P. K. „Estoniaga“, nii et tegelikud põllupidajad ei saa aru, kus see üks algab ja teine lõpeb. (V a h e l h ü ü e.) P. K. „Estonia“, meie teame ju kõik, on „Estonia eksporditapamajade“ liige 6 miljoni osamaksuga, ja peale selle on tal mitmekordne vastutus. Ja vaadake, siin on neil piimaühingutel, kes on P. K. „Estonia“ liikmed, mingi kahtlus tekkinud. (V a h e l h ü ü e.) See ka, ja ka mõni muu P. K. „Estonia“ tegevus on pannud maamehi-piimatoojaid mõtlema ja kahtlema. (V a h e l h ü ü e.) Maamehed peavad vastutama oma ühingute liikmemaksudega P. K. „Estonia“ raskuste korral, kui „Estonia eksporditapamajad“ ta sisse veab.

Härra Tonkman rääkis siin P. K. „Estonia“ puhaskasust, et vaadake, kui palju P. K. „Estonia“ annab puhaskasu. Aga ma ütlen, et sellest puhaskasust on piimaühingutel just niisama palju kasu olnud, kui heast lüpsilehmast, kes palju lüpsab, ja pärast lüpsiku jalaga ümber lööb. (V a h e l h ü ü e.) Või eest P. K. „Estonia“ on maksnud vähem, kui teised võieksportöörid. Aga kuhu läheb siis see enam- ja puhaskasu? Mäletan, üks aasta olles Uulu piimaühingu esindajana P. K. „Estonia“ peakoosolekul, kirjutati seal puhaskasust maha 4 miljonit senti Abja

linavabriku lootusetuid võlgasid. See on piimatoojate raha, millega nii talitatakse. Dividendi määrati piimaühingutele järgmisel aastal kõigest 4% nende kapitali pealt, mis seal sees. Mina ütlen, sel ühingu, kus mina liige olen, on 180 tuhat seal sees. 2½ miljonit senti anti põllumeeste keskseltsile eelarve järele piimaasjanduse nõuandjate ülalpidamiseks, ja peale selle veel 1.300.000 senti puhaskasust juurde selsamal ajal, kui riigi eelarves olid summad piimaasjanduse nõuandjate ülalpidamiseks. Härra Tonkman küsib, et kui olukord „Estonias“ halb on, miks siis ühingud on koondunud „Estonia“ ümber? Ma tahan ka seda asja valgustada. See oli tol ajal, kui piimaühinguid asutati ja siis tellisid nad sisse seadeid enam-jagu P. K. „Estonialt“ — võlgu, ja need ühingud ei ole suutnud seni võlga tasuda. Peale selle on või eest ette maksetud avanssisid, ja seotud on piimaühingud oma võlgadega just P. K. „Estoniaga“. Samuti pandi maksma põhikirjas sarnane kitsendus, et kui liige lahkub P. K. „Estoniast“, siis on veel vastutus kahe aasta jooksul ja summad seisavad sees. (V a h e l h ü ü e.) Võtame asjaajamise. Oli kolm direktorit, kes suurt palka said, ja mineval aastal võeti veel üks direktor juurde, kes pidi Inglismaaga sidemeid pidama. Meie teame aga, et kõik või müüakse Tallinna sadamas ära. (V a h e l h ü ü e.) Silm-silma vastu, härra Tonkman. Teie kahtlustasite kõiki, et vaadake, mis rahvas räägib ja mis varblased siristavad. Ma ütlen Teile, mis omalajal rahvas rääkis ja varblased siristasid, kui 11 rohelist põllumeeste lippu kingiti, igale maakonna esindusele üks ja üleriiklikule — üks. Siis siristasid ka varblased, ja kahtlus oli, et see on meie piimarahadest. (V a h e l h ü ü e.) Aga niipea kui piimaühingud maatulundusekapitalist saneerimiskava järele odavamaprosendilisemast laenu saavad, millega oma P. K. „Estonia“ võlad tasuvad, siis on neil vabad käed. Kuid praegusel raskel ajal maainimeste viimne piimatilk ja võiraasukene ei või ometi minna „Estonia“ direktorite suurteks palkadeks, esindusekuludeks ja nõukogus olevate kogumeeste suurteks söidu- ja päevarahadeks, ega kogumeeste juhtimisel pankrottiläinud äride võlgade mahakustutamiseks.

Nii härra Martinson eile, kui ka härra Tonkman täna, laskusid mitte üksnes sellele pinnale, et ärisid maha teha, kus juhtub olema mõni isik, kes ei kuulu põllumeeste kogudesse, vaid läksid isegi isiklikuks. Kuulge, härra Tonkman, Teile võib vastata samasuguse isiklikkusega. (V a h e l h ü ü e.) Näiteks Teile ühe aasta tulumaks. Teile talul oli ikaldus ja Teil oli 52.000 tulumaksu. Siis Teile

nõudsite Põllutööministeeriumi ikalduse-komisjoni liikmeks olles, et see tulumaks saaks maha kustutatud, justkui oleks Teil Riigikogu liikme palk ikaldanud. Sellele seisid ametnikud vastu, ja nende ametnikude peale kantakse nüüd viha. Kas see ei ole korrupsioon? (V a h e l h ü ü d e d.) Härra Laarman, seal tulus oli ka härra Siigi makstud palk ja seal oli ka härra Tonkman'i, kui Jäneda mõisavalitseja palk. Kas need ka ühes talutuludega ikaldasid?

Edasi on arusaadav, miks oli endise Välisministri Lattik'u peale, kogumehed, teie poolt hambaihumine. Nüüd on selgunud, et teie mehel, härra Rebasel, oli välissaadiku kohta tarvis, mida aga Lattik ei võimaldanud.

Edasi härra Tonkman puudutas täna rukkistu ja tegi etteheiteid, justkui meie oleksime millegis süüdi. Aga kuulge, härra Tonkman, kui meie selle juurde tagasi tuleme, siis pean ütleva, et ligi kaks kuud aega rahaasjanduse komisjonis arutati seda seadust. Teie astusite aruandja koha pealt ära ja valiti uus aruandja. Kui meie nüüd ka Teid kahtlustama tuleksime, siis võiksime öelda, et Teie aitasite kaasa selle kahe kuu jooksul odava välismaa rukki sisseveole. See rukis tuli pärast arvestada. Aga kui pärast arvestama mindi, oli osa rukist ära auranud, ära kadunud, või peidetud. Tekib kahtlus, kas osa rukkist suurpõllumeeste poolt, kellel raha pankadest oli võimalik saada, ei veetud maale ja antud sügisel riigile kalli hinnaga ära. Selle kohta puuduvad andmed. Aga mille kohta andmed on, see on see, et kogumees tõi riigile Roter-mann'i põlenud vilja müüa, ta tõi seda vilja müüa, mis ta pärast tulekahju Roter-mann'ilt oli ostanud, ja mida loomater-vishoiu valitsus keelas loomadele sööta. Kas meie veel kaugemale võime minna? Siin ei ole kahtlustused, siin on faktid. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei hakka tsiteeri-ma, keda asi puudutab, see võiks võtta sõna ja õiendada, siis ma tulen pärast ja õiendan veel üle. (N a e r.) Härra Järve, miks Teie sellest asjast huvitatud olete, kas Teie pihta kaigas on puutunud?

Sarnases korrupsioonis, sarnases olu-korras — öeldakse, et mudases vees on hea kalu püüda — on see püük käimas. Võetakse Põllutööministeeriumi üks osakond ja viiakse sinna majja, kus on põllumeeste kogude inimesed juhatuses, kus on Põllu-tööminister äriosanik. Kui omalajal taheti tervet Põllutööministeeriumi ETK majja viia, siis öeldi, see olevat kaugel. Kui palju „ühiselu“ lähemal on kui ETK?

Piimaasjanduse instruktorid pannakse ametisse piimaühisuste keskliidu juurde, lõhutakse ära erapooletu talumajanduse

nõuandebüroo, tahetakse lahti saada inimestest, kes näitasid vigadele, mis tehti, kui kalleid ja mitteotstarbekohaseid masinaid põllumeeste keskselt nõuandjate poolt piimaühisustele peale suruti, mis on piimaühingutel raskusi põhjustanud, ja seepärast pean ka mina lõpetama härra Ast'i sõnadega — see on hukkamõistetav korrupsioon.

J. S a a r (as, fakt. märk.): Rkl. Fuks oma kõnes ütles, et on palju piimaühisusi, kes põgenevad „Estonia“ eest viimasel ajal, ja sellele karjuti suurpõllumeeste ridadest vahele, et kus need kohad on. Faktilise märkusena pean tähendama, et Koeru ja Esna ühisused on otsuseks teinud, et nemad „Estoniale“ ühtki naela võid ei saada, vaid teistele eksportööridele.

K. T o n k m a n (põl, fakt. märk.): Faktilise märkusena pean tähendama, et ikalduse peakomisjon ei ole kunagi tulumaksu arutanud. See ei kuulu tema kompetentsi, vaid ta arutas ikaldusekahjusid.

Teise faktilise märkusena pean tähendama, et võimüümine piimaühisuste poolt teistele äridele ei ole P. K. „Estonia“ poolt keelatud, vaid igaüks, vaatamata sellele, kas ta P. K. „Estonia“ liige on või mitte, võib või sinna müüa, kuhu ta tahab.

M. L a a r m a n (põl, fakt. märk.): Siin arvas heaks rkl. härra Kask tähendada, nagu oleks Tallinna eksporttapamaja mingis ühenduses põllumeeste kogude erakonnaga. Samuti tähendas rkl. Fuks siit kõnetoolilt, et põllumeeste kogud tahtnud asutada poliitilistel kaalutlustel peaaegu igasse maakonda, Tartu, Pärnu j.n.e., tapamaju. Peale selle tähendas härra Penno samas aines, et olevat põllumeeste kogudel lähedane side Tallinna eksporttapamajaga. Faktilise märkusena pean õiendama, et põllumeeste kogude erakonnal kui niisugusel mingit sidet ega ühendust ei ole tapamajadega, ei ühe ega teisega. Meie rühma hulgast on vast kaks kuni kolm inimest, kes tapamaja liikmed on, aga ei ole meil teistel erakonna liikmetel, seal mingeid kohustusi kanda. Sel-lepärast on see oletus täiesti põhjendamatu. Kui aga tahetakse tähendada, et põllupidajad, kes meie erakonda kuuluvad, mõnel pool on tegemist teinud eksporttapamajade asutamise küsimusega, siis on see iseenesest mõistetav, sest meie loeme seda väga tarvilikuks, kui meie erakonna liikmed tegemist teevad niisuguste tõsiste majanduslikkude küsimustega. Seda ma tahtsin õiendada faktilise märkusena.

J. F u k s (as, fakt. märk.): Faktilise märkusena pean õiendama seda, et härra

Tonkman ütles, et ikaldusekomisjon ei saagi arutada tema tulumaksuasja, vaid ikaldusekahjusid. Ühenduses nende mõisa ikaldusekahjudega olete Teie, härra Tonkman, Majanduseministrile palve andnud, et Teid tervest tulumaksust vabastataks. Kõigest maksust tulult, mis teil oli 1928. aastal. Edasi ei öelnud mina, et poliitilistel kaalutlustel oleks tahetud põllumeestele tapamaju ehitada. Ma ütlesin, et majanduslikkudel kaalutlustel. Sigade vedu läheb kalliks j.n.e. Ma ei ole öelnud poliitilisi kaalutlusi, kui teie seda arvate, siis on see teil endil südame peal ja see on iseasi.

K. Tonkman (põl, fakt. märk.): Pean veel kord tähendama, et härra Fuks'i seletus mitte paika ei pea, sest see on selge, et ikalduse peakomisjoni asju ei peaks tulumaksu peakomisjoni asjadega ära segama, sest tulumaksu peakomisjon ei tee tegemist ikaldusekahjudega. Ja ikaldusekahju peakomisjon ei aruta tulumaksusse puutuvaid asju. Igal tulumaksu maksjal on õigus protestida, kui temale maks õiglane ei ole.

J. Fuks (as, fakt. märk.): Miks seda tulumaksu asja härra Tonkman'i poolt salata? Härra Tonkman'il olevat olnud kõik edasikaebamise instantsid täis ja tähtajad möödas, ja siis olevat ta Majanduseministrile palve esitanud, et talusaaikide ikalduse tõttu ta saaks tulumaksust vabastatud. See küsimus olnud arutusel ka ikaldusekahjude komisjonis, kus Tonkman ise liikmeks oli.

Vaheaeg kl. 19.30 min. — kl. 19.47 min.

5. Järgmise koosoleku määramine.

Sekretäri teise abi O. Gustavson'i ettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek reedel, 27. märtsil s. a. kell 10 hom. (Päevakord vaata 131. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 5.)

6. Läbirääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul. (Punkt 4. järg.)

J. Soots (põl): Lugupeetud rahvasaadikud! See on esimene kord meie Riigikogu elus, kus erakorralise teadaande puhul minnakse kuni obstruktsioonini. (Vahelhüüe.) Ei, mina ei alga obstruktsiooni, kuid härra Fuks ise tunnistab avalikult, kui ta vastates küsimusele ütles, et kui teie Martinson luges aruanet, mis asja kohta ei käi, miks siin mina ei või seda teha. Sellega ta tunnistab, et ta teeb samasuguse obstruktsiooni, nagu põllumehed omal ajal tegid. Muidugi, kui

soovite, võite seda teha, see on parlamentlik võitluseviis. Kas ta praegu kohane või mitte, see on teine küsimus.

Ma ei taha teie eeskujule jälgida, ei taha pikalt rääkida, küll aga tahan mõnda küsimust puudutada, mida asunikude koonduse esindajad ei ole küllalt õieti valgustanud. Ma tuletan meelde, et kõik need küsimused, mis siin olid üles tõstetud süüdistusena Põllutööministri vastu, leidsid selgitamist Põllutööministri enese poolt. Ja vist kõigile nendele, kes asjast tahavad aru saada, oli selge, et siin ministril mingit süüdi ei ole. Süü on vahest see, et ta Põllutööministeeriumis seab korda jalule ja ei luba sarnast korralagedust, nagu seal enne oli. Tal tuleb muidugi tugevat kätt tarvitada, ja et tema poolt teistsugused sihtjooned valitsemises üles seatud, kui need enne olid Põllutööministeeriumis, siis see muidugi vana korra sõpradele ei meeldi. Aga see on paratamatu nähtus. Kui muutuvad sihtjooned ühe asutuse juhtimises, siis muidugi on ka teistsugused abinõud kasutamisel. Ma pean küll imestama, et sarnaste küsimuste puhul, mis juba küllalt on selgitatud, ikka uuesti ja uuesti korratakse samu sõnu, mis mitu korda on ümber lükatud.

Mida siis õieti tahetakse? Tahetakse, et üks riigiasutus ei tohiks sinna majja, kus asub mingi poliitiline ajaleht, korterisse asuda. Missugune imelik nõudmine! Riigiametnik pidavat siis kõlbmataks muutuma, kui ta mitmesugustest asutustest mööda läheb, kus on tegevad põllumeeste kogude tegelased. Meil on mitmesuguseid organisatsioone, meil on isegi riigivastaseid organisatsioone, kuid minule näib, et kõikide nende vastu peab sedavõrt salliv olema, kui võrd võrd ei ole kuritahtlikud. Ja seepärast mind imestab niisugune sallimatus. Sellega mürgitatakse meie rahva hingeolu, kihutatakse inimesi üksteise vastu üles. See on see mürk, see sallimatus, mis praegu riigis laiali laguneb, ja mida siin vastasrind levitab.

Edasi näiteks vekslite asi. Paar aastat tagasi on mingi garantiiveksel välja antud, mille tähtsus praegusel ajal on kadunud sellepärast, et selle asemele on astunud teised kindlustused. Siin aga kõnelatakse tundide viisi, et kuidas üks minister veel enne ministriks saamist võis vekslit välja anda. Ja kui ta ministriks sai, siis on tal kohe plaan, kuidas seda tähtsuse või maksvuse kaotanud vekslit riigi kulul kinni maksa, ja sellega tarvitavat kurjasti riigivõimu. Kuidas teie ometi sarnasele mõttele võite tulla? (Naer.) Ma ütlesin vastupidist. Teie olete Tapa tapamaja girandid ja võitlete

selle eest, et riiklikku laenu sinna antaks. Teie vekslid on alles praegu maksvad, ja teie tahate riiklikku laenu sinna juhtida, et oma girodest vabaneda.

Niisama toote ette noorte pidusid. Mõelge ometi, hariduseminister, kes on poliitiline tegelane, tema julgeb noorte pidudel rääkida ja ka poliitilisi küsimusi selgitada. No kui kaugele meie niiviisi läheme. Ega siis minister pole mõni kantseleiametnik, et tema ei tohi poliitilisi küsimusi puudutada. Minister just peab poliitilisi küsimusi selgitama. Temal on see õigus ja kohustus, ja mida rohkem ta seda suudab teha, seda parem. See ei ole keelatud olnud teie ridadest ministritele, ei ole see keelatud ka meie ridadest ministritele. Mind imestab see sallimatus ja kahesugune mõõdupuu: teie mehed — need võivad kõigest rääkida, kui aga kogupõllumehest minister suu lahti julgeb teha, siis on häda käes. Ma mõtlen, et meie viimati jõuame olukorran, kus tullakse arupärimistega selle kohta, miks minister julgeb suu lahti teha Riigikogus. (V a h e l h ü ü e.) Jah, kui nõnda edasi läheb, siis võib küll selleni välja jõuda, et Riigikogus võivad rääkida ainult koondusest ministrid, mitte aga põllumeeste kogudest ministrid; nendel seda õigust ei või olla.

Ma tahaksin siiski veel natuke valgustada eksporttapamajade küsimust. Mina ei hakka nendest andmetest peale, mida rkl. Sikkar ette tõi ja mis pärast osutusid nõndaöelda imelikkudeks. Kui räägitakse „Estonia“ võlgadest, siis tuuakse kolme tapamaja, Kopli — lehmataapamaja, Tallinna — sigade eksporttapamaja, ja Tartu — sigade eksporttapamaja võlad ühiselt ette. Kui aga kattest räägitakse, siis ei leita muud midagi, kui kinnisvarad, mida Pikalaenu Pank hinnanud, ja mille peale Pikalaenu Pank võlgu andis. (V a h e l h ü ü d e d.) Peale kinnisvara on aga veel muu vara, nimelt vallasvara, mis Pikalaenu Pangale ei ole panditud. Tartu tapamaja on täiesti vallasvara, ja nimelt sellepärast, et see tapamaja on võõra maa peal, seda teie ei arvesta. (V a h e l h ü ü d e d.) Ja nõnda võib tõesti välja kujuneda see imelik bilanss, mille rkl. Sikkar siin ette kandis. (V a h e l h ü ü e.) Härra Laur seletab alati, et mõelge ometi „Estonia“ tapamajal on võlgu 160 miljonit, aga varandust — 60 miljonit. See on imelik bilansi lugemine. Jälgige ja lugege „Estonia“ bilanssi, siis näete, kuidas lugu tõesti on. Aga mis meie sellest räägime, ega teie seda ikkagi ei usu. Teie ütlete, P. K. „Estonias“ on kogupõllumehed tegelased, need on bilansid kokku seadnud, ja meie neid mehi ega bilanssisid uskuda ei saa. Aga vast usute neid andmeid, mis endine Põllutöominister kokku seadis. Mineva aasta lõpul, enne jõuluid, laskis Põllutöö-

minister rahaasjanduse komisjoni liikmetele välja jagada andmed tapamajade seisukorra kohta. Need ei ole kogupõllumeeste andmed, ja ega teie neid ekslikuks ei tunista. Vaatame siis neid andmeid. Kui vaatame nendest andmetest 4. lehekülge, siis leiame siin andmed tapamajade kahjude kohta. (V a h e l h ü ü e.) Teie olete kinnitanud, et kõige kasulikum, kõige odavam ja kõige vajalikum ning kõige rikkam on olnud Tapa eksporttapamaja, teistel ei ole oma kapitali, on suured võlad j.n.e, et kui üks tapamaja jätta tegutsema, siis peab see tingimata olema Tapa tapamaja. Võtame need andmed, mis ei ole kokku seatud põllumeeste kogude tegelaste poolt, vaatame, mis siin leidub. Siit näeme, et kõik tapamajad on läinud aastal tegutsevad puudujäägiga. Sellejuures on teistel tapamajadel olnud see puudujääk oma kapitalist kui ka tegevusekapitalist kokku 1%, välja arvatud Tapa tapamaja, seal on olnud puudujääk 7%. (V a h e l h ü ü e.) Jah, Tartus on ka loomi tapetud, aga ka nende tulud ja kulud on ka siin sees. Tallinnas tapetakse ka loomi. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, nüüd teie kahtlustate mitte kogupõllumeeste poolt kokkuseatud andmeid, vaid rahvaerakonna ministri poolt kokkuseatud andmeid, ka need ei kõlba teile, kui nad teist keelt räägivad, kui teie ise. (V a h e l h ü ü e.) Andmetel notari allkirja küll ei ole, aga endise valituse minister jagas need andmed välja. Siin seisab, et Tapa tapamajal on puudujääk 7 korda suurem kui teistel, võrreldes läbikäiguga ja omakapitaliga. Võtame andmete lehekülge 3, sealt leiame, et Tapa tapamajal on omakapitali 15% kõigest ettevõtte osa- ja tegevusekapitalist, tähendab 85% on laenu. Kokku 100%. (V a h e l h ü ü e.) Kannatage, lubage nüüd mulle nii käsitada neid andmeid, kuidas mina tahan. Mina tulen Tallinna tapamaja juurde ka. Tähendab, Tapal on 15% omakapitali, ja kõigest sellest kapitalist, niihästi laenudest kui muust, on ühe aasta jooksul 7% puudujääki olnud. See tähendab pool põhikapitali on ühe aastaga maha kirjutatud. Bilanss seati kokku mineval aastal, nüüd möödub varsti teine aasta, ja kui nüüd need puudujäägid samasugused olid kui enne, siis kui mitte täna, siis homme on kõik see 15% omakapitali lõpenud ja jäävad ainult võlad. (V a h e l h ü ü e.) Ah Teie tahate teada, palju „teil“ on? Mina ei räägi „teist“ ega „meist“, ma räägin Tapa ja Tallinna eksporttapamajadest, ja viimasest sellepärast, et teie olete toonitanud, et igal tingimisel just Tallinna tapamaja kinni tuleks panna. Andmete neljandal leheküljel näeme, et ka Tallinna tapamaja on töötanud puudujäägiga, ja see puudujääk on üks protsent omakapitalist ja laenudest. Ja kui võtate

kolmanda lehekülje, siis näete, et Tallinna tapamajal on omakapitali 18% ja 82% on laenu. Tähendab, kui Tallinna tapamaja edasi töötab nagu seni, siis tal 18 aasta pärast on oma põhikapital läbi. (V a h e l h ü ü e.) Tartust ma praegu ei räägi, sest küsimus on selles, kumb peab jääma, kas Tapa või Tallinna tapamaja. (V a h e l h ü ü e.) Tartu kohta ei ole vaieldud, selle vastu, et Tartu tapamaja peaks edasi töötama, vaieldud ei ole. Kui Teie oleksite öelnud, et Tartu ei pea edasi töötama, siis ma oleksin hakanud ka Tartust kõnelema, nüüd aga pole minul põhjust Tartu kohta sõna võtta.

Teie neid andmeid, mis tapamajade eneste poolt tuuakse, ei usu, ei usu ka neid, mida praegune minister teile ette toonud, siis tõin teile ette need andmed, mida selle valitsuse minister, kellest teie osa võtsite, laskis kokku seada ja rahasjanduse komisjonile laiali jagada, neid teie ikka peaksite uskuma. Kui kaks tapamaja, Tallinna ja Tapa, mõlemad töötavad puudujäägiga, ühe puudujääk on aga 1% kõigest kapitalist, ja tema omakapital lõpeks otsa, kui ta nõnda edasi töötab, 18 aasta pärast, ja teise puudujääk on aastast 7% ja tema omakapital lõpeks kahe aasta pärast, siis on loomulik, et kinni tuleb panna see tapamaja, kellel omakapitali enam ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Ilma kapitalita jääb ta niikuinii kinni. Mina ei saa sellest tõesti aru, miks teie sellele vastu vaidlete. Mulle näib, et see kava, mis Põllutöömistri poolt on esitatud valitsusele, ja mille valitsus on kinnitanud, et see Tapa tapamajale on väga soodne, sest seega ta saab kinni katta oma amortisatsioonikulud ja võlaprotsendid. Kui ta jääks töötama edasi, siis peaks varsti ise oma ukseid kinni panema. Vähemalt need andmed räägivad seda keelt. (V a h e l h ü ü e.) Kas teate, minule hakkas ka külge teie hale süda. Siin on kuulda alati, kuidas teil kahju on „Estonia“ osanikkudest j.n.e. See hakkab ka minule külge. Kui sealtpoolt meile sümpatiseeritakse, siis peab meie poolt ka vastusümpania olema. Sellepärast näib mulle, et siin on päris õieti talitatud.

Edasi kandis Põllutöömister ette ka teisi asjaolusid, mis räägivad selle poolt, et kui juba sulgeda, siis Tapa tapamaja ja mitte Tallinna oma. Aga on veel üks asjaolu, ja see on esimese sündimise õigus. (V a h e l h ü ü d e d.) Jah, see on ka põhjus. Kes on õieti peekonitööstust alanud? Teie teate väga hästi, et just Tallinna tapamaja on peekonitööstust alanud. Ta on sellel alal pioneer olnud. Ta on uurinud ja andmeid kogunud ja tal tuli selle juures riskerida. Ei olnud ette teada, kas meil hakatakse kasvatama peekonsigu või mitte. Aga tuli siiski riskeerida.

Tuli tellida väljamaalt ehituseprojekt, tuli tuua väljamaalt asjatundjaid, tulid tellida masinad, isegi peekonimeister tuli väljamaalt. Esimesel aastal sai tapamaja kahju, siis paranes ja tuli omaga välja. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie teate väga hästi, et „Külmetus“ ehitati Vene sigade jaoks. Vene sigadega ka töötas „Külmetus“. (V a h e l h ü ü d e d.) Ainult selle tõttu, et Venest enam sigu ei saanud, hakkas „Külmetus“ pärastpoole ka Eesti sigu ümber töötama.

Seda, et kaks eksporttapamaja ei sünni ühte linna, olete ise kinnitanud sellega, et kui hakkasite eksporttapamaja ehitama, siis teie ei ehitanud seda enam Tallinna. Teie leidsite, et „Külmetuse“ kadumine Tallinnast õige on. Teie otsisite Tapal ja otsisite Võhmas uued kohad ja teie ei ehitanud uut tapamaja Tallinna. Niipalju kui mul kokkupuutumist on olnud arusaavate seakasvatajatega, siis igaüks ütleb, et kõigest meie saame aru, aga et meil nii väheste sigade arvu juures neli tapamaja ja neli direktorit tarvis on, sellest meie aru ei saa. Kui härra Sikkar täna kaebas, et vähe sigu, et Virumaal ei olevat niipalju sigu kasvatatud kui loodeti, siis mul on teada, et Virumaa mehed väga vihased on, et meie seakasvatajad peavad suure hulga direktoreid üleväl pidama. Sellepärast mulle näib, et kui kõik kalkulationsid näitavad, et meie maa ei suuda nelja tapamaja ülal pidada, siis sellest olukorrast on tarvis välja pääseda. Ja kui kõik need andmed näitavad, et Tapa tapamaja ei ole elujõuline, siis tuleb ta kinni panna. Mina rohkem selle küsimuse iuures ei peatu.

Lõpuks tahan faktilise märkusena tähendada, et kui härra Fuks leiab, et tema oma talu ise peab, siis pean ka mina oma talu ise. Meie mõlemad härra Fuks'iga oleme ühepalju aega Tallinnas, ja sel ajal, kui Teie Tallinnas olete, on Teie naine Teie asjaajaja ja volinik. Ja sellepärast, et Teie naine Teie asju ajab ja Teie volinik on, ei ütle Teie veel, et Teie oma talu ise ei pea. Küll oleksite võinud Teie seda öelda, kui naine Teie rentnik või pooletera peal pidaja oleks olnud. Minul aga naist pole, minu volinik on minu vend. Tema ei ole minu rentnik, ei ole ka pooletera peal pidaja, vaid tema ajab asi minu volinikuna, ja seepärast ma arvan, et mul ei ole vähem õigust ennast talupidajaks nimetada, kui igal Riigikogu liikmel, kellel on talu, ja kes ise siin Riigikogus viibib.

J. F u k s (as. fakt. märk.): Faktilise märkusena õiendaksin ma kõigepealt seda, et mina ei tsiteerinud Riigikogu stenogrammisid mitte selleks, et obstruktsiooni teha, vaid valgustada küsimust nii nagu ta on olnud, ja kuidas valgustati kaks aastat tagasi. (V a h e l h ü ü e.) Härra Soots.

Teie olete sellele protokollile alla kirjutanud. See on rahaasjanduse komisjoni protokoll 5. novembrist 1930 kell 11 enne lõunat, kannab J. Soots'i allkirja. Selles protokollis on andmed, mis põllumajanduse peavalitsuse esindajana härra Ruubel ette kandis. Nii loeme: „J. Fuks palub andmeid üksikute tapamajade kulude üle arvestatud ühe kilogrammi eksporteeritud peekoni kohta. Ruubel: Eksporttapamajade kulud ühe kilogrammi peekoni kohta olid järgmised: Tallinnas 24 senti, selle juures oli ettevõtte puudujääk 31%, Tartu 21 senti, selle juures oli ettevõtte puudujääk 22%, Võhma 20 senti, selle juures oli ettevõtte puudujääk 28%, Tapa 12 senti, selle juures oli ettevõtte puudujääk 22%.“ Kui siis küsiti, kui suured varandused kellelgi on ja kui suured võlad, siis seletas härra Ruubel, on ka protokolleeritud võlasummad: „Tallinna eksporttapamajadel Kr. 756.139.—, Tartu eksporttapamajal Kr. 491.454.—, Võhma eksporttapamajal Kr. 278.463.— ja Tapa eksporttapamajal Kr. 303.534.—. A/s. „Külmetuse“ ostuvõlg, 35 miljonit senti, ei ole Tallinna eksporttapamaja üldise võlasumma hulgas.“ Kui küsiti, kuipalju on kogu varandus, see on liikumata ja liikuv varandus, siis härra Ruubel seletas järgmist: eksporttapamajal Tallinnas ja Tartus kokku on varandust 63 miljonit. Tapa tapamajal on 24 miljonit ja Võhma tapamajal 23 miljonit.

A. Kornell (as, fakt. märk.): Rkl. härra Soots, käsitades tapamajade tekkimise küsimust, juhtis selle peale tähelepanu, nagu oleks etendanud Tallinna tapamaja pioneeri osa peekonsigade ekspordi alal ja selle korraldamisel. Seejuures hüüti vahele, et ka „Külmetus“ ostis sigu ja eksporteeris neid, mille peale härra Soots tähendas, et „Külmetus“ oli ehitatud Venemaa sigade tapmise jaoks. Kui tegelik põllupidaja tean, et kui Lõuna-Eesti osas, Antslas, „Estonia“ eksporttapamaja sigu ostis, hakkas ka „Külmetus“ sigu ostma. Kohapeal oli nende volinik, kes sigu üles ostis, ja viimasel ajal nähtus, et põllupidajad andsid omad sead „Külmetusele“ aga mitte „Estoniale“, selle tõttu, et „Külmetus“ maksis paremat hinda ja noteeris sead kõrgemasse sorti. See võib-olla põhjustaski seda, et „Estonia“ tapamaja oli sunnitud „Külmetust“ kui suuremat võistlejat ära ostma.

J. Sikkar (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma peaaegjalikult võtsin sõna selleks, et õiendada üksikuid fakte, mis käesoleval korral ebaõigelt on ette toodud. Härra Põllutöominister püüdis siin seletada, kui ma tähendasin, et härra Põllutöominister on sihilikult andmed

rahva meeoleolu kohta ette kandnud teatud tapamaja kasuks, nagu oleksin mina selle küsimuse algatanud ja välja toonud, ette lugenud kirju ja tema sellepärast olevat seda küsimust teistest küljest valgustanud. Ma pean jällegi, härra minister, ütleva, et see ei ole õige. Oma esimeses vastuses härra Lauri esimesele kõnele loeme Põllutöoministri kõne stenogrammist järgmist: „Raioonide jagamine on omaette küsimus, ja teie nägite, et Tapa tapamajad pidid võtma teistest raioonidest. Kui ta oleks loomulikult arenenud, siis oleks tal mitte 4.000, vaid ainult 3.000. Kõik jaamad, näiteks Võhma, Jõgeva j.n.e., protesteerivad selle vastu, et miks nad peavad Tapa tapamajadesse sigu viima.“ Vaadake, härra minister ütleb, et mina olevat selle küsimuse algatanud. (V a h e l h ü ü e.) Ei. Minu kirja lugemine oli tingitud sellest, et teie ütlesite, et protesteeritakse. (V a h e l h ü ü e.) Teil on ka teised arvamised. Ühede arvamisi kannate ette, teiste arvamisi ei kannata. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole ka keegi nõudnud. Voltvetis oli suur protest, kus Saarde majanduseühisus ja lehed protestisid „Estonia“ eksporttapamajadesse saatmise vastu. (V a h e l h ü ü e.) Mitte meie seisukohaga, sest meile ei ole sealt saadetud. See on põhimõttelik küsimus.

Teie väited, mis teie „Estonia eksporttapamajade“ tapamajade poolt väljamaksetavate hindade suhtes esile toote, on ka sihilikud. Teie, härra minister, ütlete, kuipalju on makstud igas tapamajas üksiku sea eest, aga kas need sead on kõik ühelasused olnud, seda jätate ütlemata. Kui üks siga on raskem, siis on loomulik, et tuleb rohkem maksta. (V a h e l h ü ü e.) Et ka peekonsigade juures kaaluvahed on, seda peaksite Teie, härra Laarman, ka teadma, kui Teil üldse on aimu peekonsigadest, olete ju linnainimene.

Kuidas on lugu Jõgeva? Härra minister luges ette Jõgeva majanduseühisuse juhatusse kirja, kus seisis, et suured organisatsioonid pooldavad sigade Tartu saatmist. Senini on Jõgeval sigade vastu võtjana töötanud keskbüroo ametnik — ta on Eesti seakasvatuse seltsi instruktor —, kus härra Hansen on esimeheks. Tema kirjutab kõikide nende protestide kohta järgmist: „Pühapäeval, 18. jaanuaril, ilmus „Kajas“ artikkel „Jõgeva ümborus ei taha Tapale sigu saata“. Pean õiglust silmaspidades teatama, et see protestikiri ei sisalda tõeandmeid. Jõgeval ei ole ettetulnud rohkem tapamajade liikmeid, sigade toojaid kui kaks. Majanduse üh. revisjoni komisjoni esimees Laanberg kes kahel korral sigu tõi samal päeval oli osaline sigade saatmine Tartu, kuhu nimetud isiku sead saatsin ning sealt oma liikme preemia kätte sai. Tundes Laan-

bergi majapidamist ei ole temal rohkem sigu olnud anda. Teine, juhused oli hiljuti kus üks Tartu tapamaja liige Timust tõi 2 siga, mispäeval Tapale saatmine oli, kust jällegi temale liikme preemia juurde arvestati. See on olnud terve liikmete pere mis kogu aja jooksul ette tulnud. Nurinaid pole mingisuguseid olnud peale paari kolme isiku, kelle sead ühes või teises tapamajas III sorti või siseturgu on läinud.“ Kui te räägite siin, et sigade vastuvõtja on majanduseühisus, siis pole see nõnda, sest sigade vastuvõtja on seakasvatuse seltsi instruktor härra Pärn. Mis Jõgeva majanduseühisusse puutub, seda võite paremini järele pärida tapamajade keskbüroolt, ehk teil on ju olemas kontrollinspektor, kes käis asja kohapeal uurimas. Igatahes sarnased väited, mis siin esile toodud, kannavad sihilikku laadi.

Siis mis puutub saneerimiskavadesse, siis härra Jürman toob ette, et need kavad olid enne olemas. Nad võisid olla ministriumis, mina sellest ei räägi. Lugu on selles, et see kava, millest enne rääkis, esitati maatulundusekapitali nõukogule, ja seal neid arutades selgus, et kasude asemele tulevad kahjud. Selle tagajärjel maatulundusekapitali nõukogu võttis vastu sarnase kava, et kõik tapamajad peavad tööle jääma. Ja see kava, mis enne esitati, üldse maatulundusekapitali nõukogus ei käinud. Nõnda ei saa tulla välja ja tõendada, et see väga kahjulik kava olewat. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ole ühe või teise tapamaja sulgemist ette toonud, olen püüdnud tõendada, et praeguse sigade arvu juures eksporttapamaja sulgemisega ja sigade transportimisega Tallinnasse tekivad kulud, mis suuremad kui tulud, mis saadakse Tallinnas nende sigade tapmisest. Ma ei ole püüdnud näidata, et oleks pidanud Tallinna eksporttapamaja sulgema, olen püüdnud näidata, et on olemas vastolu teoreetiliste targutuste ja praktilise elu vahel. Siin märgiti, et vaadake, Taanis on suuremad tapamajad ja peetakse kõige kasulikumaks seda, kui suurem hulk sigu tuuakse ühte kohta. Aga ma pean sellejuures märkima, et seal peetakse väga tarvilikuks, et tuuakse sead hobustega tapamajja, mis vähendab veokulusid ja tõstab liha väärtust. Ja see põhjus on olnud aluseks, mispärast Taanis nii tihe tapamajade võrk ehitati. Ka Taanis on ehitatud tapamaju kohtadesse, kus oli esialgu ainult 15 tuhat siga tapmiseks. Praegu Taanis ei ole seisukord nii nagu meil. Taani on arenemise ajajärgu läbi teinud, mis oli analoogiline meie omale, nimelt kus viide tapamajasse natuke üle 20 tuhande sea kokku toodi aastas. Mina ütlen, et kui tahetakse asuda õigele seisukohale, siis tuleks toetada maatulun-

dusekapitali nõukogu otsust ja lasta kõik neli tapamaja edasi töötada. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, mina selle vastu ei vaidle. Mina olen toonitanud seda, et härra minister tuleks kalkulatatsioonidega välja sel korral, aga tema ei ole seda teinud. Kui mina ajalehtedest kuulsin, et Tapa tapamaja suletakse, pöörasin Põllutöoministri poole, küsisin härra ministrilt, kuidas tapamajadega lugu on. Ühtlasi küsisin temalt, kas temal on kalkulatatsioon ja põhjendusi selleks olemas, et sellest sulgemisest kasu tuleks. Härra minister västas, et selleks pole kalkulatatsioon vaja, sest põllumehed nõuavad selle kinnipanemist. See on see põhjendus. Arvan, minu härrad, et niiviisi ei saa majanduslikke asju ajada, et meeolu järele talitame. Härra minister tähendas, et see kava toovat kokkuhoidu 60 miljonit. Seni olevat kulutatud ühe sea peale 2.000 senti, nüüd aga uue kava järele langeb see tuhande senti peale. Seega saaksime siis sellest 60 miljonit kasu. Härra minister, Teie käes on tapamajade eelarved, mille nad ise esitasid Teile. See on seatud kokku 60 tuhande sea peale. 60-tuhandeliste sigade arvu 1931. a. on ka härra minister õigeks pidanud. Selle arvu juures on eelarve kokku seatud ja seal on ette nähtud, et Võhma tapamajas tuleb sea tapmine 10 krooni, Tapa tapamajas — 10 krooni, Tallinna ja Tartu eksporttapamajades veidi üle 10 krooni, Tallinnas vist 10 kr. 40 snt., Tartus — 10 kr. 91 snt. Tähebänd, tapamajad on ise näidanud, et nemad saavad selle arvu juures 11 kr. kuludega töötada. Nüüd tuleb aga Põllutöominister ja ütleb, et see on suur saneerimiskava teene ja sellega saadakse 60 miljonit enam kokkuhoidu. Ma ütlen, see on asja sihilik valgustamine.

J. Soots (põl, fakt. märk.): Faktilise märkusena tõendan veel kord, et „Külmetus“ oli ehitatud just Vene sigade jaoks. Tema töötas mitu aastat ainult Vene sigadega ja töötas halvasti. Ta saatis halba kaupa väljamaale, ja sellega tegi kahju ka „Estonia“ nimele. Kui Venest sigade väljavedu kinni pandi, hakkas „Külmetus“ Eestis töötama ja päris dumpingu alusel „Estoniaga“ võistlema. Tema võis kõrgemat hinda maksta, sest seal olid rikkad härrad eesotsas. (V a h e l h ü ü e d.) Kui keegi rohkem maksab, kui ise kaubast saab, ja sellepärast maksab, et võistlejat surmata, siis on see siseturuline dumping, ja nõnda „Külmetus“ toimetab.

Olgu nüüd vahetõenäoline „Estonia“ ja „Külmetuse“ vahel kuidas oli, aga rahvamajanduse ja sigadekasvatavate seisukohalt on „Külmetuse“ likvideerimine teravdavamalt mõjunud.

A. Laur (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei mõtle kaua enam kinni pidada, vaid tahan üksikuid ääremärkusi teha ja sellejuures ühtlasi ülemineku-vormeli esitada. Enne kui ülemineku-vormeli ette kannan, tahan härra Tonkman'ile vastata. Tema süüdistas, et meie olevat Põllutöömistri vastu välja astunud ja et meie olevat nende majanduslikud organisatsioonid mitte õiges valguses paista lasknud. Härra Tonkman tähendas, nagu oleksin mina P. K. „Estonia“ üle halvaks panevalt kõnelenud. Pean tähendama, et ma seda teinud ei ole. Teie võite stenogrammidest järele vaadata, mis ma õieti rääkisin. Aga ma ei saa silmi kinni pigistada mõne väärnähtuse kohta, millele tingimata tarvilik tähelepanu juhtida. Meie ei ole alustanud mingit võitlust mõne majandusliku organisatsiooni vastu, ega taha nendele mingit halba teha, aga meie ei saa lubada, et sarnastele majanduslikele organisatsioonidele, kes töötavad mõne erakonna huvides, riiklikku krediiti antakse. Selles seisab kogu küsimus. Meie teame, et Põllutöömistri otsusel piimaasjanduse instruktorid viidi piimaühisuste keskliidu alla. Ma tähendasin juba eelmise kord, kes on piimaühisuste keskliit. Tema ümber on kogunud vaevalt $\frac{1}{4}$ piimaühisustest, ja peab tähendama, et väikesemad piimaühisused, kuna suurem osa, üle $\frac{3}{4}$, on välja jäänud, nende hulgas suuremad ja paremad piimaühisused. Kui viime piimaasjanduse eriteadlased, kes peaksid kõigile piimaühisustele nõu ja abi andma, piimaühisuste keskliidu juurde, siis tingimata kannatavad need piimaühisused, kes keskliidus ei ole. Sellepärast ei ole lubatav ja loomulik, et need piimaühisuste nõuandjad ja instruktorid, kes saavad riigilt palka, peaksid olema ühe asutuse juures, kelle ümber on ainult väikene osa ühisusi koondatud.

Edasi, kui härra Tonkman tähendas, et mis on selles halba, kui liidu asju juhivad „Estonia“ direktor Unt, siis peab tähendama, et sellega on loodud tihe kontakt ainult ühe eksportööri, nimelt P. K. „Estonia“ ja piimaühisuste keskliidu vahel, kuid meil on ju veel teisi eksportööre, kellel aga seda kontakti mitte ei ole. See ei oleks aga õiglane. Neist põhimõtetest välja minnes ei pea meie piimaasjanduse instruktorite üleviimist piimaühisuste keskliidu juurde lubatavaks. Meie arvamise järgi piimaühisuste eriteadlased peaksid olema ühe erapooletu asutuse juures, ja see erapooletu asutus on meil talumajanduse nõuandebüroo. Ja piimaasjanduse instruktorid oleksid pidanud sinna jääma, kus nad seni olid.

Edasi, mis puutub Põllutöömisteeuriumi ühe osakonna üleviimisse „Ühiselu“ ruumidesse, siis selles küsimuses härra

Põllutöömister pääsis küll seadusetahe eest, nimelt osutus siiski, et härra Põllutöömister ei olnud juhatuseliige, kuigi vastavas asutuses, kaubandus-tööstuskolmas, kus on kohustatud aktsiaseltsid oma juhatusi registreerima, o/ü. „Ühiselu“ eksisammude tõttu, või hoolimatuse, või lohakuse tõttu ei olnud õieti registreeritud. Siin, tõsi, härra Põllutöömister ei olnud seadusetahe vastu eksinud. Küll oli aga eksinud Põllutöömister kõlblusetahe vastu, sest lõpuks — mis vahe on erakonna seisukohast härra Holberg'i ja härra Jürman'i vahel, sest ega meie ei ole kahtlustanud härra ministrit selles, et ta Põllutöömisteeuriumi üle viis „Ühiselu“ ruumidesse isiklikkudes huvides. Seda ei saa öelda. Kuid ei saa oletada, et härra Jürman oleks „Ühiselu“ juhatuse liikmena teisiti talitanud kui praegusel korral. Täiesti ühed ja samad erakonna huvid, ja on täiesti selge, et kõlbliselt on igatahes Põllutöömister siin eksinud. (V a h e l h ü ü e.) Ja mis siis Teie räägite! Mis on siis Teil rääkida! (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Ma palun rahu!

A. Laur (as): Seda olete teie teinud. Teie, härra Martinson, teete ka koalitsioonis lärmi ainult. Kas Teie üldse muud oskate teha, kui lärmi? (V a h e l h ü ü d e d. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Nii et igatahes ei olnud moraalselt kuidagi õigustatud osa Põllutöömisteeuriumi üleviimine „Ühiselu“ ruumidesse.

Kolmas küsimus, mis erakorralises teadaandes üles on tõstetud, on nimelt tapamajade saneerimise küsimus ja see, mis on ühenduses härra Põllutöömistri isiklike shiirodega. Ma isiklikult lootsin, et härra Põllutöömister oleks tulnud ja põhjendanud saneerimiskava majanduslike kalkulasioonidega. Härra Põllutöömister ei ole seda teinud ja ei ole püüdnudki seda teha. Ma omalpoolt tõin juba ette, et sigade arvu poolest on Tapa raioon märksa paremas olukorras, samuti peekoni valmistamise kulude poolest, kui Tallinna raioon. Kui härra Põllutöömister ütles, et Tallinnas on läinud aastal rohkem sigu tapetud kui Tapal, siis peab ütleva, et Tallinnasse on toodud väljastpoolt Tallinna raiooni üle 3.000 sea, üle 1.500 sea Viljandist, ja Abjast üle 1.000 sea. See muudab asja. Härra Põllutöömister ei ole vaevaks võtnud uurida, kust need sead Tapa tapamajja on toodud, ja sellepärast on temal ekslik ettekujutus selle kohta.

Härra Põllutöömister kõneles veel sellest, kui Tapa tapamaja jääks töötama ja Tallinna tapamaja suletaks, siis tuleksid sead vedada Tallinnast Tapale ja peekon Tapalt Tallinna tagasi. See on ka

ainus moment, mis näib rääkivat Tallinna kasuks. Ma märkisin seda juba omalt poolt ja tõendasin, et on ükskõik, kas veame Tapalt 10 tuhat elussiga siia või siit 5.000 siga Tapale ja sealt peekon tagasi, veokulud on öieti ühed ja samad. Nii näete, ka see ainus moment, mis kõneleb Tallinna kasuks, ei pea paika.

Kindral Soots tõi veel ette esimese sündimise õigust, tõendades, et „Estonia“ on olnud pioneer. Peab aga ütleva, et ta ei osanud pioneeri osa kinni pidada. Ma näitasin kindlate andmete varal, kuidas põllupidajad said kahju, kui „Külmetus“ suleti. Sarnane oli ta teguviis. Ja arvesse võttes tema teguviisi, ei ole Tallinnal mingit kõlblist õigust selleks, et teda ei suletaks, kui seda nõuavad majanduslikud kalkulatsioonid. Meie ei ole mitte selle peale läinud, et kedagi sulgeda, aga kui seda tõepoolest teha tahetakse, siis majanduslikud kalkulatsioonid räägivad selle poolt, et peaks jätma töötama Tapa tapamaja ja Tallinna tapamaja suletama. Aga asi seisib selles, et siin tahetakse kuidagi eriliselt soodustada just Tallinna tapamaja, milline soodustus antakse saneerimiskava § 1, nimelt antakse Tapa raiooni sead Tallinnale, kuna aga kõik kulud, mis Tapa tapamaja seismisega seotud, kannavad ühiselt kõik tegutsevad tapamajad. See ongi see moment, mis väärrib tähelepanu. Ja et Põllutööministril on shiirud, mis teda võib-olla võivad raskustesse viia, siis oligi see põhjuseks, mis viis arvamisele, et minister oma shiirode päästmiseks seadis kava sellasena kokku, mis väga kasulik Tallinnale. Mina isiklikult väga imestan selle üle, kuidas härra minister, kellel on 2¼-miljonilised veksliid, ei tea, et need temal olemas on ja kus nad on. Võib küll olla, et tal on shiirid niivõrt palju, et tema ei suuda üksikuid enam meeles pidada. (V a h e l h ü ü d e d.) Jah, mulle jääb see kahtlus. (V a h e l h ü ü d e d.) Vaadake, härrad põllumeeste kogude tegelased, kas teie olete püüdnud selgeks teha. Teie olete ette toonud kribukrabu asju, millel ei ole tähtsust, nagu härra Tupits tuli välja blankovolituste asjaga. (V a h e l h ü ü d e d.) See'ep see asi on, korrupsioonile tuli korrupsiooniga vastata, härra Tonkman. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui vastu üht kõrva lüüakse, ega siis teist kõrva saa ette panna, et selle vastu ka löödaks. Selle faktiga olete teie välja tulnud kaks korda ja see näitab, et teie ei taha asju sisuliselt käsitada. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma olen nõus, et see, mis härra Maandi tegi, ei olnud õige, aga sama palju ei olnud ka õige teie samm, sest teie teost järgnes Maandi tegu.

Ma kannaksin ette järgmise resolutsiooni:

„Riigikogu, ära kuulates läbi-rääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul, leiab, et 1) piimaasjandusnõuandjate üleviimine talumajandusnõuandete büroo juurest ühe võieksportööri huvides töötava asutuse juurde on lubamatu; 2) Põllutööministee-riumi osakonna paigutamine Põllutööministri poolt oma erakonna staabiga ühte majja on ebasünnis; 3) Põllutööminister A. Jürman'i talitusviis tapamajadele maatulundus-kapitalist laenuandmisel on seadusevastane ja sihilik, — ja läheb päevakorras edasi.“

Ühtlasi teen ettepaneku, need punktid eraldi hääletada.

Siinjuures tähendan, et meie selle ülemineku-vormeli poolt, mis on esitatud töö-erakonna poolt, saame hääletama ja näek-sime heameelega, et see asi kindlaks teh-taks. Igatahes on Põllutööministri tali-tusviis seadusevastane ja sihilik olnud, see on enam kui selge.

Ma teen ettepaneku, hääletada minu ülemineku-vormel üksikute punktide viisi seepärast, et võib-olla mõned üksikud punktid on vastuvõetavad ka koalitsioo-nisolevatele rühmadele. Tahaksin loota ja uskuda, et on õiglasid inimesi, kes seda hukka mõistavad, mis praegu Põllutöömi-nistee-riumi alal on tehtud ja tehakse. On täiel määral võetud uus suund, on haka-tud endist lõhkuma, ja ma ei tahaks us-kuda, et kõigile koalitsioonisolevatele rüh-madele see vastuvõetav oleks, näiteks nii rahvaerakonnale kui ka sotsialistidele. Peaksin üldse imestust avaldama ka selle üle, et koalitsioonis mitmed rühmad, nii-hästi rahvaerakond kui ka sotsialistid, on asunud sulaslisku seisukorda, võrreldes põllumeeste kogudega. (V a h e l h ü ü e.) Härra Joonas, asi on nii, et Teie olete põhimõttelikult agronoomilise büroo ole-masolu tunnustanud ja seepärast ma ar-van, et Teie ei tohiks oma seisukohtadele vastu hääletada. Seega ma loodan rahva-erakonna, samuti aga ka sotsialistide poolt toetust oma ülemineku-vormelile, vähe-malt mõnes punktiski. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Ma palun rahu! Pean teatama, et rkl. Laur kõneles pikemalt rkl. Korneli aja arvel.

Põllutööminister A. Jürman: Siin võib eksiarvamine püsima jääda selles mõttes, et mitu korda on öeldud, et Põllu-tööminister ei ole ette kandnud kalkulatsioone ja ilma kalkulatsioonideta kava kokku seadnud. See ei ole õige. Ma juba ütlesin, nagu minu stenogrammidest ka näha, et kalkulatsioonid on tehtud ja need

kalkulatsioonid on juba eelmise Põllutöoministri ajal kokku seatud. Mul on need käes, aga ma arvasin, et täpselt ette kanda pole vaja, kusjuures osa numbraid ette kandsin, kuipalju kokkuhoidu oli nende kalkulatsioonide põhjal, kui tapamajad osalt kinni pannakse. Aga ma võiksin kõik need ette lugeda. Tahtsin öelda, et kõik need on olemas ja kalkulatsioonide põhjal tuldi sarnasele otsusele.

Juhataja: Avaldan ülemineku-vormelid:

1) rkl. Kase motiveeritud ülemineku-vormel:

„Ära kuulates Põllutöoministri erakorralisele teadaandele järgnenud läbirääkimised, teeb Riigikogu Diskonto ja Kommerts Panga asjus volitatud ankeetkomisjonile ülesandeks kiires korras selgitada, kas on likvideeritava Kommerts Panga portfelis „Estonia eksporttapamajade“ vekslid A. Jürman'i pealkirjaga, — või kui sarnased vekslid olnud ja pärast panga likvideerimisele asumist välja antud, siis kellele nad välja antud, — missuguse selgitustöö tulemuste üle aruandega esineda ühel lähemal Riigikogu koosolekul, — ja läheb päevakorras edasi.“

2) Rkl. Lauri motiveeritud ülemineku-vormel. (Lhk. 2442.)

3) Rkl. M. Martinson'i lihtülemineku-vormel:

„Riigikogu, ära kuulates läbirääkimised Põllutöominister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul, läheb päevakorras edasi.“

Motiveeritud ülemineku-vormelitest tuleb kõigepealt hääletamisele rkl. Lauri ülemineku-vormel kui kaugemaleulatavam. Rkl. Laur palub hääletada seda punktide viisi.

A. Lauri ülemineku-vormeli esimene punkt lükatakse tagasi.

A. Lauri ülemineku-vormeli teine punkt lükatakse tagasi.

A. Lauri ülemineku-vormeli kolmas punkt lükatakse tagasi.

O. Kase motiveeritud ülemineku-vormel lükatakse tagasi.

M. Martinson'i lihtülemineku-vormel võetakse vastu.

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja: On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

